SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU

KNJIŽEVNE NOVINE

LIST ZA KNJIŽEVNOST I KULTURU

GODINA IV
BROJ 5

Uredništvo: Francuska 7, tel. 28-098
Administracija: Kardeljeva 31, tel. 24-001

BEOGRAD, UTORAK 30 JANUARA 1951

LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO

PRIMERAK
4 DINARA

MATICA SRPSKA — ŽARIŠTE KULTURE

POVODOM STO I DVADESET PETE GODINE OD OSNIVANJA MATICE SRPSKE

Pokrajina, koja se poslednjih stotinu godina, od Mađarske bune, naziva Vojvodinom, ustvari je već mnogo ranije bila pojam i imala sadržinu.

To je ona oblast u kojoj odvajkada nalazimo slovenska naselja stalno pojačavana prilivom našeg življa. U četrnaestom i petnaestom veku, kad delove današnje Vojvodine drže kao svoje feude despoti Stefan Lazarević i Đurađ Branković, Vojvodina je već naša. Pa i docnije, posle konačnog pada Srbije pod Turke (1459), sve do ugarskog poraza kod Mohača (1526), ovi krajevi, a i ostali predeli severno i zapadno oko njih, pune se izbeglicama sa Balkana. To naseljavanje i stapanje pridošlica sa starincima produžilo se i kad su Turci osvojili Ugarsku i u njene slabo naseljene ili opustele krajeve počeli s juga dovoditi raju. Ali njeno definitivno potvrđenje kao srpske i južnoslovenske zemlje nastaje tek posle Karlovačkoga mira (1699), mira kad su Turci morali napustiti ove krajeve i kad su se u njih ko zna po koji put ulile nove mase srpskih naseljenika.

U osamnaestom veku, Srbi su radom konačno osvojili Vojvodinu, isušili njeno tle, podvodno od mnogih razlivenih reka, iskrčili ritove i naplodili je zdravom i otpornom čeljadi. Korisni kao ratari, trgovci, zanatlije oni su bili dragoceni državi kao odlični ratnici i graničari, i ma da su često lili krv i ostavljali kosti na svim razbojištima Evrope, tih nekoliko stotina hiljada duša imalo je snage ne samo da se sačuva, nego i da ojača i razvije svoju nacionalnu svest, prosvetu i kulturu.

Tek što se konačno ustalila granica na Savi i Dunavu, Srbi, posle nekoliko stoleća zastoja, opet počinju štampati knjige: godine 1726 izlazi prva srpska moderna knjiga, bukvar. A zatim osnivaju škole po zapadnom uzoru, stvaraju modernu srpsku literaturu, pokreću časopise i novine, zasnivaju novo slikarstvo, udaraju temelje pozorištu. Na početku stoleća nesređena i razbijena gomila koja živi u zemunicama, oni su na kraju osamnaestoga veka organizovan narod u uređenim gradovima i selima, koji srpskoj kulturi daje Orfelina, Rajića, Dositeja. To je doba kad je Vojvodina mislila za sve nas.

Obično se govori o vitalnosti Šumadije, ali je Vojvodina možda još vitalnija kad se pomisli da već od 1740 godine carska vlast naseljava po njoj Nemce i mnoge druge narode da razbije kompaktnost našega življa u Vojvodini. U devetnaestom veku to se produžava svim mogućnim sredstvima, ali Vojvodina svemu odoleva, čak i rafiniranim šovinističkim metodama austro-ugarske aristokratije. I nije slučaj što su ovi krajevi u oba svetska rata dali vrlo veliki broj boraca za slobodu i jedinstvo južnoslovenskih naroda, kako u dobrovoljačkim korpusima na dobrudžanskom i solunskom frontu, tako i u odredima u Narodnooslobodilačkoj borbi, — onako isto kao što su našoj kulturi dali Branka, Daničića, Jakšića, Zmaja, Lazu Kostića, a Srbiji i Crnoj Gori zajmili dobre prosvetitelje i činovnike.

Matica srpska najbolje je svedočanstvo i potvrđenje te vitalnosti Vojvodine.

Ona je njen izraz, verni čuvar njene kulture i njenih osobina, ognjište na kome se nikad nije gasio sveti plamen kulture i nacije. Ona je ujedno primer koliko je jači i trajniji svaki poduhvat kad počiva na kolektivu, a ne na samosamom pregaocu.

Kad su Đorđe Magarašević i njegov izdavač Kaulicija naišli na teškoće u izdavanju »Letopisa«, jednog od prvih srpskih velikih časopisa, književnik Jovan Hadžić sa šest patriotskih trgovaca osnovao je Maticu srpsku 26 januara godine 1826 ne samo zbog »Letopisa«, nego i da pomogne »rasprostranjenije književstva i prosveštenije naroda srpskog« uopšte, »da se knjige srpske na svet izdaju i rasprostranjuju«. Osnovao ju je u Pešti, zato što je tada u Budimu bila jaka srpska elita i što je univerzitetska štamparija imala srpska slova, ali će Matica srpska docnije preći u Novi Sad kao središte srpskog kulturnog i javnog života u Vojvodini.

Iako je u početku uspevala samo da izdaje »Letopis«, njena je delatnost docnije znatno proširena blagodareći dobrotvorima koji su osnivanjem raznih zadužbina umnožili sredstva i zadatke Matice srpske. Tako je Sava Tekelija svojim velikim zaveštanjem omogućio učenje visokih škola mnogim generacijama dobrih siromašnih đaka, Petar Konjović je ostavio iza sebe toliko novaca da je godinama izdavana korisna zbirka »Knjigâ za narod«, a niz drugih dobrotvora pomogao je te je Matica srpska za poslednjih sto i dvadeset pet godina kao izdavač književnih i naučnih dela, kao pomagač školske omladine, kao osnivač velike biblioteke i muzeja, — jednom reči u raznim oblastima našeg kulturnog života bila zaista žiža i središte ne samo Vojvodine, nego je zračila i u druge naše krajeve, Srbiju, Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru, Primorje, — svuda gde je naša reč.

Raditi i trajati sto dvadeset i pet godina bilo bi značajno i u mnogo većim gradovima nego što su naši. Koji se časopis danas u Evropi može pohvaliti kao naš »Letopis« da je prešao sto dvadeset i petu godinu izlaženja? Koja se kulturna ustanova ovakve vrste može dičiti ovako dugom i besprekidnom delatnošću kao »Matica srpska«, i to gotovo čitavo stoleće pod tuđinskom vlašću, bez ikakve pomoći države i vlade? Ko može da pokaže trista šezdeset tomova časopisa i katalog odabranih izdanja kao Matica srpska?

Da je taj njen rad, to njeno stalno izvršavanje zadataka, zaista dobar primer, svedoče nam mnoga slična društva koja su i u nas i u drugim slovenskim narodima ponikla pod imenom Matice: Matica ilirska, koja će se docnije nazvati Maticom hrvatskom, pa Matica dalmatinska, Matica slovenačka i još jedna Matica u Dubrovniku, Matica slovačka u Turčanskom sv. Martinu u Čehoslovačkoj Matica Lužičkih Srba u Budišinu itd.

U današnjim svojim mogućnostima kad je Matica srpska s »Letopisom«, s »Naučnim zbornikom«, s nizom svojih izdanja, sa svojom bibliotekom, arhivom, muzejem, knjižarnicom — u punom razmahu delatnosti, ona je više nego ikad svetište kulture u Vojvodini, a time i u Jugoslaviji, više nego ikad izraz i tumač života, ne samo Vojvodine, nego i svih krajeva i naroda! Razvijajući se zajedno s našim narodom, prolazeći kroz sve faze našega narodnoga života, Matica srpska u svom današnjem napredovanju i usponu još jednom dokazuje vitalnost Vojvodine i one njene osobine koje joj oduvek daju značajno mesto među jugoslovenskim pokrajinama.

Vojvodina i cela Jugoslavija ponosni su što ova kulturna ustanova postoji, što daje plodove, što ne zastaje nego se stalno razvija i napreduje.

Božidar KOVAČEVIĆ

Petar Lubarda: Studija za kompoziciju »Bitka na Vučjem Dolu«

Risto Tošović

Ružan san

Moj će te brižni šapat
u snu dugo,
dugo zvati,

a ti ćeš, s djevojčicom našom u naručju,
teško zajecati.

Tješiću te
ko pticu što je izgubila krila,

i reći:
to si, draga moja,
san ružan usnila.

Zaspaćeš opet mi na ruci,
preplašena mati,

a moj će te brižni šapat
u snu dugo,
dugo zvati.

Još iz naših snova
vjetrovi nisu
hladna zgarišta omeli,

a gavrani su opet
sa njih poletjeli.

I još u našim nježnim srcima
pjesme
nisu zaboravile klanja,

a već plamen slute
naša nemirna svitanja.

O reci,
šta ću ako gavran opet grakne
sa streha moga srca
i svojim kljunom
staru ranu takne?

Reci,
šta ću ako mi se vjetar učini
u krošnjama mokrim
sanjivih topola
ko uhoda mrski u pomrčini?

I kad mi poslije one smrti
tvoja pjesma
donese
šum plahoga mora,

šta ću
ako mi u san dođe opet
hladna Zelen Gora?

Da li da odem daleko,
u Košutnjak,
u travu

i među vlažne dlanove
stegnem vrelu glavu?

O šta ću onda ako mi se s grane
javi zlosretnica kreja
a srcu šapne mrazna jeza:

u plamenu grca
daleka Koreja?

Mogu li, o reci,
mogu li tada
preko tih dalekih rana
s tobom biti miran
i brati srećan osmjehe
naših rascvalih jablana?

PROSLAVA MATICE SRPSKE

Na dan 27 januara održana je u Novom Sadu proslava povodom 125-godišnjice osnivanja Matice srpske.

Svečanoj akademiji prisustvovali su: potpretsednik Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ Moša Pijade, pretsednik Vlade NR Srbije Petar Stambolić, pretsednik Saveta za nauku i kulturu FNRJ Rodoljub Čolaković, potpretsednik Vlade Narodne Republike Srbije Jovan Veselinov, ministar Vlade Narodne Republike Srbije Mitra Mitrović, pretstavnici Saveza književnika Jugoslavije i Udruženja književnika svih naših republika, kao i mnogi drugi kulturni i javni radnici.

Tom prilikom drug Moša Pijade u ime Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ za zasluge u organizovanju književnog, naučnog i umetničkog života, za predan kulturni rad u izgradnji socijalizma predao je pretstavniku Matice srpske doktoru Milanu Petroviću Orden zasluga za narod I reda, kojom se odlikuje ova značajna kulturna ustanova.

O značaju Matice srpske i njenom razvojnom putu govorio je književnik Mladen Leskovac.

U okviru proslave Novosadsko narodno pozorište dalo je svečanu pretstavu Trifkovićeve »Izbiračice«, a Matica srpska priredila je izložbu slika.

O JEDNOJ KULTURNOJ EDICIJI

Naša izdavačka preduzeća uspela su da izgrade svoj lik, da svojim izdanjima daju pečat značajniji od inicijala i zaštitnog znaka preduzeća. Prijatelji knjige koje neodoljivo privlači svaki knjižarski izlog, koji pažljivo razgledaju sva izložena izdanja, mogu sa skoro nepogrešivom sigurnošću pogoditi čije je koje izdanje. Tome je mnogo doprinelo razgraničenje izdavačke delatnosti između pojedinih preduzeća, kao i stvaranje raznih serija i biblioteka koje čitaocima olakšavaju orijentaciju. Pored toga, kod mnogih izdavača ispoljava se sve svesnija težnja da se svaka knjiga pojavi u opremi koje je u skladu sa

Ilustracija Ljubice Sokić za »Pripovetke« L. Lazarevića

njenom sadržinom i namenom. Sve je to dovelo do izvesne jedinstvenosti u spoljnom liku izdanja jednog preduzeća, jedinstvenosti koja nije ni jednoličnost ni jednoobraznost, već — moglo bi se reći — jedinstveni stil. Format, povez, grafičko rešenje korica i teksta, čitav taj splet objektivnih elemenata koji određuju lik jedne publikacije može i nižu publikacija da udari pečat skladne celine jedinstvenog stila. Takav stil treba negovati kao jedan od uslova kulturnog izdavanja knjiga. Pretstojeća izložba knjiga jugoslovenske izdavačke delatnosti, koja se otvara 1 februara u Beogradu, pružiće veoma bogat pregled razvitka kvalitativne umetničke opreme knjiga kod nas čemu ranije izdavačka preduzeća nisu posvećivala dovoljnu pažnju.

Ovde je reč o izdavačkom preduzeću »Jugoslovenska knjiga« koje u velikoj meri zadovoljava sve zahteve kulturnog izdavanja knjiga kao faktora u službi našeg kulturnog preporoda. Izdavačko odeljenje »Jugoslovenske knjige«, osnovano 1948 godine, postavilo je, od samog početka svoga rada, dva rukovodeća principa: kvalitet i solidnost u izboru i pripremi teksta dela naših klasika i starijih pisaca, i grafička oprema izdanja. U tom cilju je »Jugoslovenska knjiga« okupila veći broj stručnih saradnika iz cele zemlje, naučnika i umetnika. Njihova saradnja omogućila je Izdavačkom odeljenju da izda uzorno uređenu biblioteku jubilarnih izdanja naših starijih pisaca. Opremu dela vršili su akademski slikari Dušan Ristić, Ljubica Sokić, Pera Milosavljević, Olga Heker i drugi poznati naši slikari, dok su u umetničkom savetu za umetničko-grafičku opremu izdanja »Jugoslovenske knjige« akademski slikar-majstor Milo Milunović, književnik Oto Bihalji-Merin i umetnik Eduard Stepančić. Član ovoga saveta do svoje smrti bio je i poznati umetnik-grafičar Dušan Janković.

Prošlo je više od dve godine otkako je izišla prva knjiga ove biblioteke — jubilarno izdanje »Gorskog vijenca«. Uskoro zatim izdato je na slovenačkom jeziku »Sto pesni« Otona Župančiča prilikom pesnikove sedamdesetogodišnjice. Sledeća dva izdanja su izabrane pesme Đure Jakšića i Silvija Kranjčevića. Godine 1949 izišle su »Pripovijesti i pričanja« Stjepana Mitrova Ljubiše povodom 125-godišnjice njegova rođenja. Iste godine za proslavu 125-godišnjice rođenja Jakova Ignjatovića objavljen je »Večiti mladoženja«, a za 50-godišnjicu smrti Svetolika Rankovića izdat je njegov roman »Gorski car«. Proslava Ivana Mažuranića obeležena je izdanjem njegovog epa »Smrt Smail-age Čengića«. Izdata su »Pisma iz Italije« Ljubomira Nenadovića, kao i roman Ante Kovačića »U registraturi«. Svako od ovih jubilarnih izdanja popraćeno je predgovorom, koji je ustvari literarno-istoriska i kritička studija iz pera najistaknutijih poznavalaca jugoslovenske književnosti.

Tako je »Jugoslovenska knjiga«, služeći kulturnim zadacima, izdala u umetničkoj opremi dela naših pisaca, koja i u inostranstvu i u zemlji pretstavljaju novu jugoslovensku knjigu.

U štampi se nalaze i uskoro će izići još nekoliko dela naših starijih pisaca, i to: Pripovetke Laze Lazarevića, Ivana Cankara i Stevana Sremca, izabrane pesme Branka Radičevića i na slovenačkom jeziku, pesme Franca Prešerna. Iz memoarske literature »Uspomene iz detinjstva« Imre Tkalca i »Memoari« Prote Matije Nenadovića, kao i romani »Poslednji Stipančići« Vjenceslava Novaka i »Seljačka buna« Augusta Šenoe. Na makedonskom jeziku »Jugoslovenska knjiga« izdaje »Antologiju makedonske lirike«.

Iz dramskog nasleđa, koje je oživelo na našim pozornicama, objavljuju se komedije Sterije Popovića i Držićev »Dundo Maroje«.

Pored ovih dela, »Jugoslovenska knjiga« publikuje i dela sa reprodukcijama našeg likovnog stvaralaštva. Dosad je objavljena ilustrovana knjiga »Srednjovekovna umetnost Srbije i Makedonije« na srpskohrvatskom, ruskom, engleskom i francuskom jeziku, a u pripremi je »Skulptura naroda Jugoslavije u XIX i XX veku« i »Grafika« Ljube Ivanovića. Ove knjige štampaće se na našem i na nekoliko stranih jezika, što će stranim naučnicima i umetnicima olakšati upoznavanje našeg likovnog stvaranja. Za oba ova dela napisao je predgovore i izvršio izbor radova za reprodukciju književnog Oto Bihalji-Merin.

Pored ove grupe izdanja »Jugoslovenska knjiga«, na isto tako visoko kvalitativan način, oprema i sva ostala svoja izdanja. Naročito se pažnja posvećuje izdanjima naših dela, kako umetničkih tako i političkih, na stranim jezicima.

Biblioteka »Jugoslovenske knjige« na stranim jezicima dosada je izdala preko 90 knjiga i brošura i 20 brojeva ilustrovanog časopisa »Jugoslavija«, koji od prošle godine izlazi u naročito ukusnoj i bogatoj opremi.

Do obrazovanja Bibliografskog instituta FNRJ »Jugoslovenska knjiga« izdavala je i bibliografsku dokumentaciju. Tako je, završno sa 1950 godinom, izdala 30 svezaka Bibliografskog mesečnika i bibliografije za godine 1946, 1947, 1948 i 1949. U štampi je Jugoslovenska bibliografija za 1945 godinu.

U izdavačkom planu »Jugoslovenske knjige« za 1951 godinu naročito je predviđeno izdavanje naših raznih književno-umetničkih i političkih materijala na raznim stranim jezicima. Ova literatura treba da upozna svetsku javnost sa našom socijalističkom stvarnošću i borbom naših naroda za izgradnju socijalizma.

Nikola KRSMANOVIĆ

KNJIŽEVNOST U RADIO-EMISIJAMA

Piše:

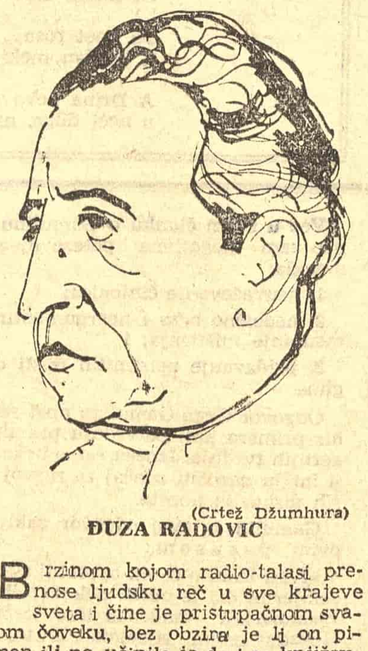

(Crtež Džumhura)
ĐUZA RADOVIĆ

Brzinom kojom radio-talasi prenose ljudsku reč u sve krajeve sveta i čine je pristupačnom svakom čoveku, bez obzira je li on pismen ili ne, učinila je da i za književnost radio dobije veliki značaj. Književnost i muzika, više od drugih umetnosti, od slikarstva ili vajarstva na primer, dobile su u radiju moćno sredstvo za svoje širenje. Pored sve masovnosti savremene štampe i štampane ili na koji bilo drugi način umnožene ljudske reči, radio-emisije su ne samo brže, nego i pristupačnije od ma kojeg dosadašnjeg načina za saopštavanje ljudskih misli. Tu veliku tekovinu čovečanstva danas s uspehom koristi i književnost. Radiotalasi omogućuju književnosti da prodre do najširih narodnih masa, da priđe ljudima koji su bili lišeni mogućnosti da uživaju u tekovinama kulture, da pomoću književnosti, najpotpunije od svih umetnosti, ljudski najšire i najpristupačnije, oplemenjuju svoj duh i razvijaju svoju misao na jedan način koji od njih zahteva najmanje napora i najmanje utrošene energije.

Ali baš u tome leži i velika odgovornosti radija i pred ljudima kojima on prenosi odlomke književnih dela i pred samom književnošću. I ne znamo gde je opasnije pogrešiti: ili ogrešiti se o književnost, ili ogrešiti se o one milione ljudi koje u jednom trenutku preko radio-talasa udružuje ista misao ili isto osećanje koje im sugerira glas iz radio-stanice. Upravo tu i ne postoje dve stvari, jer ogrešiti se u jednom konkretnom slučaju radio-emisije posvećene književnosti, slabim izborom ili čime sličnim, to u istom momentu znači ogrešiti se i o sve one mnogobrojne ljude koji tu emisiju slučaju.

Za izbor književnih tekstova koji će biti preneti preko radija traži se, pre svega, pouzdano poznavanje široke oblasti književnosti, čak i do najsitnijeg detalja, kao i razvijen ukus i pravilan kriterijum. To istovremeno znači i pravilan kriterijum u određivanju onoga što treba dati slušaocima, onoga što će njih zanimati i što će im pomoći da se što bolje orijentišu u pogledu našeg i opšteg književnog nasleđa, a tako isto i u pogledu savremene književnosti.

Teškoća, međutim, ne leži u tome. Pravilan kriterijum i potrebno poznavanje i savremene književnosti i književnosti uopšte pretpostavljaju se sami po sebi za one ljude koji su odgovorni za taj posao. Teškoća leži u onom što je, moglo bi se reći, tehnička strana toga problema. Vreme koje radio može dati jednoj emisiji posvećenoj književnosti ograničeno je. To vreme je čak i fiksirano na određeni broj minuta. U književnim delima zbog toga treba tražiti ono što bi bila relativna celina, ni manja ni veća od te vremenske dužine. To je katkada za izvesna književna dela teško postići. U takvom slučaju redaktor emisija primoran je da sebi da slobodu koju ne bi smeo imati prema književnom delu i da sam, skraćujući, izostavljajući pojedine delove, rečenice ili pasuse, kombinuje celinu koja vremenski i inače odgovara radio-emisiji od toliko i toliko minuta.

U vezi s time iskrsava ceo niz drugih pitanja koja ovom prilikom ne možemo ni dodirnuti.

Jedno od tih pitanja, koje mi se čini najaktuelnije, pa čak i najvažnije, moramo ipak ovde posebno izdvojiti i makar najkraće podvući. To je pitanje dobrog, umetničkog čitanja književnih tekstova u radio-emisijama. Čitanje, dobro, umetnički adekvantno čitanje književnog teksta zahteva ne samo određenu vežbu i iskustvo u tom poslu, nego i određene sposobnosti za taj posao.

Naše radio-stanice to pitanje čitanja književnih tekstova rešavaju uglavnom pomoću glumaca. To je i prirodno. Glumci su još uvek jedini ljudi u našoj sredini koji taj zadatak mogu izvršiti s odgovornošću i s potrebnim umetničkim kvalitetom. Ali i pored vrlo uspelih čitanja, recimo Dobrice Milutinovića, Raše Plaovića, Mate Miloševića, Ljubiše Jovanovića i još nekolicine drugih naših dramskih umetnika, mi još uvek imamo veliki broj emisija u kojima se književni tekstovi, naročito pesme, ne čitaju dovoljno dobro. Čitanju književnog teksta mora se obratiti ista ona pažnja koja se zahteva pri izvođenju jedne muzičke stvari. Ceo taj tekst u radio-emisiji zavisi od njegovog vokalnog interpretiranja; slušalac je tu upućen samo na reč, samo na zvuk, na ton i boju te reči bez ikakvog drugog efekta koji bi izgovorenu reč mogao dopuniti i podupreti. Na pozornici, na primer, to je drukčije. Tamo reč prati gluma, mimika, jednom rečju cela umetnička ličnost izvođača, pa čak i celog kolektiva. Ovde je sve samo reč. Stoga je to ovde i mnogo teže ostvariti. Zato i dobri i odlični glumci ne moraju uvek biti i dobri čitači. Sem toga i najbolji čitač ne može čitati s istim uspehom sve vrste književnih tekstova, onako kao što i najbolji glumac ne može igrati sve vrste uloga. Ni u tom pogledu ne vodi se uvek dovoljno računa. Itd.

Smatram, zato, da bi bilo neophodno da jedna radio-stanica sama mora imati svoje čitače, kojima bi to bio glavni, ako i ne jedini posao. Takav čitač bi onda, u zajednici sa reditelјem ili urednikom emisije, imao mogućnosti da se za emisiju priprema, da odabrani tekst studira, analizira i čitalački obradi, a ne da posle jednog ili dva čitanja na brzu ruku izlazi pred mikrofon, što redovno ide na štetu i teksta koji se čita i umetnika koji tekst interpretira. Samo, dakle, sa sopstvenim stalnim čitačima to pitanje će, po našoj oceni, moći uspešno biti rešeno u našim književnim radio-emisijama.

A šta da kažemo za ono anonimno objavljivanje u štampi emisija posvećenih književnosti, koje sve idu — bez obzira koji je pisac — pod etiketom »književni prilog« ili slično? Zar je svejedno slušaocu šta će naći iza te etikete?

ŠPANSKA KULTURA POD FRANKOVIM REŽIMOM

Fašistički režimi odlikovali su se potpunim otsustvom poštovanja osnovnih zakona razvitka nauke i istinskih moralnih veličina čovečanstva. Nažalost još uvek postoji razgolićeno svedočanstvo propale i pobeđene ideologije — falangistička Španija — gde je kritički duh zamenjen strogim zakonima koji zabranjuju svaku diskusiju i istraživanje, gde se naučnik mora prilagođavati službenoj istini o kojoj se može razmišljati samo u službeno dozvoljenom smislu, prema dogmama ili teorijama koje sankcioniše država; gde se najzad Kant smatra jeretikom, Darvin cinikom, Morgan i Haksli mistifikatorima i gde se na primer, ne dozvoljava drugo učenje o postanku čoveka nego crkveno učenje o stvaranju Adama i Eve.

O žalosnom položaju nauke i kulture Španije govorimo potpuno objektivno, oslanjajući se na činjenice.

Kao što se zna, falangizam je počeo svoju ofanzivu protiv najvećih vrednosti španske kulture već prvih dana građanskog rata. Još u početku vojničke pobune protiv Republike, razorni bes ustremio se na ličnosti plemenite ozbiljnosti i stare kulturne tradicije, kao što je to bio Leopoldo Alas, prof. građanskog prava na Univerzitetu u Ovijedu, koji je streljan po zapovesti oficira i falangista. Ovaj se zločin poklapa sa zločinom izvršenim nad Federikom Garcija Lorkom na poljima Grenade. Ova dva zločina nagoveštavali su novu politiku uperenu protiv napredne inteligencije. Zatim je Španija bila svedok krvavog otstranjavanja svojih najboljih pretstavnika kao što su: Don Huan Peset, rektor Univerziteta u Valenciji i doktor pet fakulteta, don Hoze Palanko Romero, rektor univerziteta u Grenadi i jedan od najpoznatijih istoričara, don Kasto Prijeto Karasko, doajen medicinskog fakulteta u Salamanki, don Hoze Elola i don Francisko Aragones, magistri i eminentni pravnici, pesnik Miguel Hernandez, kriminalist Serano Badanero, prof. visokih zasluga, Rodrigez Lavin, Frederiko Landrove i Hoze Maestro, mladi ljudi koji su tek počeli da stiču glas naučnika, Luis Rufilančas, specijalista za krivično pravo, Francisko Perez Karbalo, specijalista za rimsko pravo. Moram da se ograničim na ova imena da ne bi lista ispala beskonačna.

Intelektualni pokret koji je u znatnoj meri doprineo duhovnoj obnovi Španije, sada je obezglavljen, njegovi najbolji pretstavnici nestali su ili su privremeno udaljeni iz otadžbine. U isto vreme regresivne snage, kler, vojska i falanga nastojali su da se dokopaju poluga kulturnog života zemlje, u čemu su imali uspeha; kobne posledice ove činjenice moći će se otstraniti samo žrtvama i istrajnošću.

Zakon o ustrojstvu Univerziteta od 1943 i zakon o osnovnoj nastavi od 1945 propisuju apsolutnu obavezu da nastavnički kadar saobrazi sve svoje pedagoške i naučne metode dogmama katoličke crkve i da se prilikom izrade školskog programa inspiriše falangističkom doktrinom. Crkvene vlasti moraju strogo da cenzurišu kako priručnike za osnovne škole, tako i samu nastavu. Polovina školskih časova mora biti posvećena objašnjavanju katehizma i molitvama. U srednjim i višim školama predviđeno je zavođenje časova veronauke koju predaju popovi, imenovani od nadbiskupa. Pre godinu dana jedan univerzitetski profesor ,inače biskup, tražio je otvaranje novog teološkog univerziteta u Španiji. Ovaj predlog je izazvao čuđenje kako u Španiji tako i van Španije, jer se svi pitaju: zar nisu danas svi univerziteti u Španiji popovski? Nije li ih frankizam pretvorio u žandarme crkve? Prema definiciji koju daje zakon o obrazovanju, univerziteti pretstavljaju »korporaciju nastavnika i studenata«. Svaki univerzitet ima jednog direktora za versko obrazovanje koji ima široka ovlašćenja. Za studente su obavezne molitve. Profesori ne samo da moraju poštovati službenu dogmu, dvostruko službenu dogmu crkve i države, nego i sami moraju ići na molitve i »prečišćavati« doktrinu koju predaju, kao da se ne radi o univerzitetskim profesorima već o profesorima rimske kongregacije indeksa.

U doba Republike rad Instituta za naučno istraživanje bio se znatno razvio. Ova ustanova imala je velika sredstva. Briga režima bila je da formira i uzdiže one koji su pozvani da spremaju nove generacije. Nije bilo nikakvih ograničenja za primanje kandidata i nije se nikad vodilo računa o drugim podacima sem o stručnoj spremi zainteresovanog. Republika je velikodušno pružala svoju zaštitu i pomoć onima koji su imali kvalitete i potrebnu spremu da vrše koristan posao. Na čelu ove ustanove bili su ljudi svetskog glasa kao što su Ramon Menedez Pidal, don Ignacio Bolivar, don Blas Kaboera, don Hose Kastileho, don Gustav Pitoluga, don Ameriko Kastro, don Fernando de los Rios, don Felipe Klemente de Diego. Danas je Institut za naučna istraživanja zamenjen jednim Savetom, a nekada slavni naučnici — naučnim mediokritetima falangizma i crkvenim velikodostojnicima. Retki naučnici izvesne vrednosti, koji su ostali na svojim dužnostima, morali su da se pokore, jer je to bilo neizbežno, zahtevima nove situacije i novim uslovima ideološkog i političkog rada koji nameće »Pokret«, ali je njihovo naučno stvaranje ravno nuli. Izvesni profesori, uklonjeni sa univerzitetskih mesta zbog republikanskih ubeđenja, morali su se prihvatiti bedne nadnice koju im daje Savet — tri stotine pezeta mesečno — za rad na naučnoj kartoteci. Što se tiče rada Saveta, on je vrlo daleko od svih pitanja savremenog života kao što su: atomska energija, radar, nedavno otkriće u hemiji, moralna i materijalna iskustva iz poslednjeg rata, nove teorije ustavnog i međunarodnog prava. Formalno i to spada u program, ali to uglavnom ne interesuje najvišu ustanovu frankističke kulture. No zato su oci Barbado Cenal i Zaragueta objavili monografije u obliku planete, o radu galiciskih biskupa u Srednjem veku i o filozofiji Tome Akvinskog.

Pre izvesnog vremena španski pisac i profesor dr Tunon de Lara, koji je nedavno prebegao iz Španije, izjavio je na jednoj konferenciji u Parizu: »U toku osam poslednjih godina nije stvoreno u Španiji nijedno znamenito delo. Španski pisci imaju mnogo da kažu ali se to ne dozvoljava u Frankovoj Španiji. Može se jedino stvarati lažna poezija kao što rade Ridrueho ili Garcija Nieto. »Književnu štafetu«, »Stvaralačku omladinu«, »Eskorial« pomaže Sekretarijat za propagandu falange. Ovi časopisi su duboko utonuli u opštu indiferentnost. Nekoliko romana izvesne vrednosti, kao što je »Nada«, pretstavljaju gorak i očajnički izraz frankističke Španije, ali nikako ne moralnu vibraciju španskog naroda. Što se tiče pozorišta, ono pati ili od dekadencije Pemana ili frivolnog humora Hardiela Ponsele i Toradoa.«

U »Špancu« od 19 februara 1946 objavljena je jedna studija o »Savremenom romanu«. Pisac je hteo da se posluži statistikama i, odabirajući ih po svome ukusu, analizirao je i neke iz 1943. Evo šta otkrivaju ove statistike koje su svakako uzete kao najpovoljnije. Od 1600 romana objavljenih te godine, više od polovine (639) bili su policiski. Pisac priznaje da ovi romani u opštem smislu nisu bili »striktno književni«. Među ostale romane (521), po rečima komentara, spadaju »podvrste koje daju ovim delima nijanse koje često potvrđuju njihovu umetničku čistotu«. Od ovih 521 romana, otpada 198 na klasike XIX veka, i 146 na ostale strane pisce. Ostaju prema tome 177 romana savremenih pisaca, među koje dolaze pisci koji su nestali, kao što je Vale Inklan, ili oni koji pripadaju starijoj generaciji.

Pošto je istakao današnju pretežnost sladunjavog romana, pisac dodaje da publika koja želi romane sa izvesnim literarnim nivoom izražava sklonost za pisce koji su se afirmisali pre Frankovog dolaska na vlast. Što se tiče novih pisaca, formulacija koju nam daje kritičar sasvim je jasna i ubedljiva: »Španski romansijeri savremene generacije ne prestaju da odlaze iza rešetaka«.

U jednom kasnijem broju »Spanca« stoji: »Mi živimo u epohi punoj događaja. Naš roman o tome nije vodio računa, nije ništa usvojio i kroz naočari za uveličavanje gleda sunce iz 1935 godine«. — Na drugom mestu ovaj izraz postaje još jasniji: »Činjenica je da ima epoha — a ova je naša takva — kada treba više ćutati nego govoriti«. (»Španac« — 19 novembar 1946). Otuda izlazi, prvo, da se pišu takvi romani koji odgovaraju epohi, i drugo, da se ne pišu romani, jer se ne mogu pisati.

Jasno je da se ne radi specijalno o krizi romana, nego o krizi uopšte koja se manifestuje ponekad vrlo oštro u svim publikacijama falange, u komentarima, kritici, čak i u držanju izvesnih pisaca, u beznađežnosti koju otkrivaju neki govori i izjave. To je kriza koja duboko zahvata moral, oduševljenje, svaki smisao za perspektivu, čitav život frankističkog sveta.

Može se slobodno tvrditi da u Frankovoj Španiji nema nijednog zaslužnog naučnika, nijednog poznatog pesnika, nijednog talentovanog dramaturga, nijednog esejiste, nijednog slikara, ni muzičara koji stvaraju dela koja bi zaslužila priznanje.

Direktor filma i pozorišta izjavio je pre godinu i po dana: »Ja ne vidim u pozorišnoj literaturi nikakav potstrek za obnovu. Ja ga ne vidim, jer ako nešto od toga postoji kod nas, to je sve prevod« (Vangvardija, 3 sept. 1947).

Režim cenzure je tako strog da on sam po sebi pretstavlja vrlo jasan izraz mračnjačkog duha režima. Prodaja dela Anatola Fransa, Balzaka, Štendala, Barbisa, Zole, Džon dos Pasosa — zabranjena je, kao i većina dela Bernarda Šoa, Romena Rolana, Laurensa Vasermana i Harolda Laskija. Nije potrebno naglašavati da su zabranjena dela svih republikanskih autora, bez obzira na to kakva su.

To je gruba slika duhovnog života u frankističkoj Španiji. Ali ovde je potrebno istaći ono što deluje ohrabrujuće: duh nesmanjenog revolta živi kod većine umetnika i naučnika, a to daje veliku snagu narodnom otporu koji je svaki dan sve jači. Ovakvim držanjem najznačajnijih pretstavnika nauke stvoriće se, mi u to ne sumnjamo, lepša budućnost puna stvaralačkih mogućnosti. Španija, kao i u drugim mračnim razdobljima njene istorije, videla je kako zalazi zvezda njene slave i kako, usled upornosti i nerazumevanja nazadnih snaga, nestaje delo koje je stvarano uz napore i žrtve, ali njene moralne rezerve i životni izvori nisu iscrpljeni.

Alfonso AJENSA

Veliki britanski festival

Engleski umetnici, kulturni radnici, pretstavnici raznih udruženja, organizacija i vlasti rade već preko dve godine na pripremi proslave stogodišnjice poznate međunarodne »Izložbe u Kristal palasu« koja je održana u Londonu 1851 godine. Britanski festival 1951 godine imao je zadatak ne samo da zabeleži jednu stogodišnjicu, već da se širom čitave Engleske, Škotske i Velsa na stotinama mesta pokaže svetu britanski doprinos kulturi.

Na južnoj obali Temze, koja je žestoko bombardovana za vreme rata, između Vestminstera i mosta Vaterlo, dižu se građevine i uređaji koji su predviđeni za centar festivala. Na ovom prostoru biće prikazana istorija britanskih kulturnih i privrednih tekovina u pričama, čija će se poglavlja deliti na paviljone istorije, mehanike, transporta, poljoprivrede, moreplovstva, života u kući i porodici, sporta, istraživanja, pronalazaka, itd. Nešto dalje od ovoga centra, Baterse park biće pretvoren u »Park zabava i izleta« u svet romantičnih vrtova, vodoskoka i vatrometa. Na južnom Kensingtonu, gde je skoncentrisan veliki broj muzeja, prikazaće se razvoj nauke, a u istočnom delu Londona razvoj arhitekture. Međutim, umetnost je stavljena u prvi plan i u Londonu i u unutrašnjosti.

Savet za umetnost posebno je razradio plan za festival. Prema tome planu u toku letnjih meseca održaće se dvadeset tri festivala. Neki od ovih festivala su stalni godišnji festivali, čiji će se program samo proširiti, a u nekim mestima sa izvesnom istorijskom tradicijom planirani su specijalni festivali u okviru opšteg festivala. Ulice Londona, u toku maja i juna, biće dekorisane. Za to vreme, u samom Londonu naročita pažnja biće posvećena umetničkoj i kulturnoj delatnosti. Na dan otvaranja festivala, četvrtog maja, biće otvoren novosagrađeni koncertni hol koji se podiže na centralnom delu festivala. Koncertni hol biće otvoren za celo vreme trajanja festivala i u njemu će se svakodnevno davati koncerti. Muzički programi obuhvatiće britanske kompozitore svih vremena. Neka dela naročito su pripremljena za festival. Na preko 200 koncerata, koliko je predviđeno, učestvovaće Simfoniski orkestar BBC, Londonska filharmonija, Londonski simfonijski orkestar, Orkestar filharmonije, Kraljevski filharmonijski orkestar, Halle orkestar (iz Manchestra), Liverpulski filharmoniski orkestar, Jokširski simfoniski orkestar, Škotski nacionalni orkestar i još šest manjih orkestara.

U kraljevskoj operi, Kovent Garden, priprema se sezona međunarodne opere. Program će izvoditi Engleska operska grupa, Lirsko pozorište i druga. Predviđena je posebna Mocartova sezona. Balet ima takođe bogat program. Za vreme festivala u londonskim pozorištima biće angažovani glumci svetskog glasa. Čuveno pozorište »Old Vik« u svojoj novoj zgradi pripremiće specijalan festivalski program.

U Londonu će biti priređene izložbe slikarstva i skulpture u preko 15 centara — Britanskom muzeju, Imperijalnom institutu, Imperijalnom ratnom muzeju, Nacionalnoj galeriji portreta, Kraljevskom umetničkom društvu, Tet galeriji, Viktorijinom i Albertovom muzeju i na drugim mestima. U Batersi-parku priredice se izložba skulptura pod vedrim nebom.

Posebna pažnja posvećena je festivalu u Edinburgu, koji će se održati od 19 avgusta do 8 septembra. Festival je planiran na širokoj bazi izvođenja niza koncerata, baletskog i operskog programa. Njujorški filharmoniski orkestar gostovaće u Edinburgu. Na međunarodnom festivalu horova u Langolenu u Velsu, koji se održava od 3 do 8 jula, uzeće učešće i naša zemlja, pored Francuske, Amerike, Norveške, Portugalije, Švajcarske, Švedske, Italije, Nemačke, Austrije, Španije, Danske, Holandije, Belgije i drugih zemalja. Očekuje se da će se za ovaj festival horova prijaviti još i Argentina, Brazilija, Turska, Izrael, Cejlon, Indonezija, Kanada i Indija.

Dušan AREŽINA

Slobodan Marković

Zaljubljena na Drini

Gazeći rosu razmišljaš o svemu,
da l suze ove da pokloniš njemu.

Pa opet tako polunaga, bosa
pitaš se sama od čega.

Letnje te jutro zanelo i goni
da odeš tamo gde su možda oni.

A ti se opet uputi u seno
i jedra zaspiš smešeći se sneno.

Rose već nije. Podne žuto gori.
Kako te nešto nevidljivo mori.

Ustaneš, lice vrutak sveži pljuska.
Svaka ti bluza tako, tako uska.

Na reku odeš, bacaš se u vale.
Vrbake guste pusta sunca pale.

Sva tiha snatriš ,a grožđe svud soči.
Grožđe je modro kao tvoje oči.

Popodne celo gledaš u daljine.
Oslušneš: sumrak... To su pesme njine.

Pa opet rosa... Sve te baca
u bezdan meki, lud od poljubaca.

A Drina peva i splavari plove
u noći duge, na obale nove.

Kratke vesti iz inostranstva

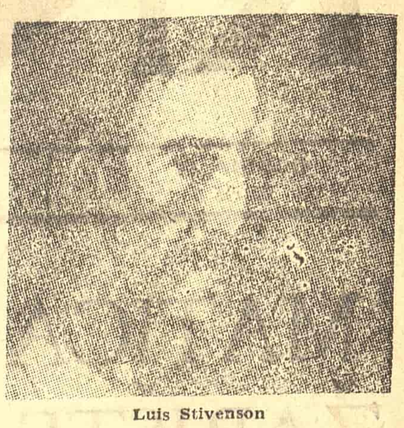

Luis Stivenson

BIOGRAFIJA ENGLESKOG PISCA LUISA STIVENSONA

U izdanju »Hastings Huz« u Njujorku nedavno je objavljena biografija poznatog engleskog pisca Roberta Luisa Stivensona (1850—1894) autora romana »Čudni slučaj doktora Džekila i mistera Hajda«, dečjeg romana »Ostrvo s blagom«, istoriskih romana, dečjih pesama itd. Pisac ove biografije, književnica Laura L. Hinkli autor je i biografije Šarlote i Emilije Bronte. Ova biografija osvetljava vreme u kome je Stivenson pisao, njegove odnose sa savremenicima i daje ocenu Stivensonovog literarnog dela.

»PESNIKOVA BELEŽNICA«

Pod naslovom »Pesnikova beležnica«, u izdanju edicije »Litl, Braun e comp.« u Bostonu, objavljena je knjiga eseja engleske književnice Edit Sitvel. Ova knjiga pretstavlja studiju dêlâ Šekspira, Popa, Blejka, Bodlera, Ben Džonsona i drugih čuvenih pisaca.

»ANTOLOGIJA POZORIŠNE UMETNOSTI«

U izdanju edicije »Tietr arts« u Njujorku nedavno je objavljena zbirka najznačajnijih članaka i eseja iz oblasti pozorišne umetnosti, koji su štampani u periodu od 1916—1948 u američkom časopisu »Tietr arts«. Knjiga je objavljena pod naslovom »Antologija pozorišne umetnosti«. Između ostalih članaka u knjizi se ističe i esej poznatog francuskog pozorišnog i filmskog umetnika Luja Žuvea o pitanjima savremene pozorišne umetnosti. Knjigu su uredili američki pozorišni radnici Rozemond Gilder, Hermin Rič Isak, Robert M. Mak Gregor i Edvard Rid.

OKSFORDSKO IZDANJE AMERIČKE POEZIJE

U izdanju Oksfordskog univerziteta objavljena je u novembru prošle godine knjiga pod naslovom »Oksfordska knjiga američkih stihova«. Knjigu je uredio i napisao za nju predgovor F. O. Matisen. Ova antologija sadrži izbor od 571 pesme 51 američkog pesnika od kolonijalnog vremena do današnjih dana.

NOVA ISTORIJA SVETSKE UMETNOSTI

U izdanju engleskog izdavačkog preduzeća »Fajdon«, nedavno je objavljena u Engleskoj nova istorija svetske umetnosti. Autor ovog dela je engleski istoričar umetnosti E. H. Gombrič. Ova istorija umetnosti obuhvata vreme od preistoriskog perioda do savremene umetnosti. Knjiga je ilustrovana sa oko četiri stotine reprodukcija od kojih su neke i u boji.

NOVI ITALIJANSKI FILM »PUT NADE«

»Put nade« (»Il cammino della speranza«) je najnoviji film italijanskog režisera Pjetra Djermi. Po svojim umetničkim kvalitetima film spada među najbolja dela italijanske napredne kinematografije posle rata.

Sadržaj filma obuhvatio je jednu epizodu iz života najsiromašnijih slojeva, i sa dubokom humanošću postavio problem sicilijanskih radnika u rudnicima šumporne rudače koji, posle zatvaranja rudnika, prepušteni sami sebi, pokušavaju da nađu posao u inostranstvu. Nakon mučnog hodočašća širom čitave svoje domovine stižu najzad, desetkovani, na italijansko-francusku granicu gde ih pogranične straže, potresene njihovom bedom, puštaju da prođu.

Od svoga prvog filma »Svedok«, preko »Izgubljene mladosti« i »U ime zakona« Djerni je stalno napredovao kao umetnik. U svim svojim filmovima, kao i u poslednjem, zahvatio je goruće socijalne probleme svoje zemlje, izražavajući u njima sve jasnije duboki ljudski protest zbog uslova u kojima žive radni ljudi Italije, koji su i ovaj njegov film sa radošću pozdravili.

FILM POSVEĆEN ANDERSENU

Moira Širer, junakinja filma »Crvene cipelice«, koja je nedavno završila u Londonu snimanje »Hofmanovih priča«, igraće glavnu ulogu u filmu posvećenom H. K. Andersenu, piscu poznatih bajki.

IVAN BRATKO

U ČEMU SU PRINCIPIJELNE RAZLIKE

(Kraj)

4) O metodu rada i o diskusiji

U svojim polemikama Grga Gamulin veoma često energično zahteva — slobodu! Kao da ga neko hoće da teroriše! Ističe »slobodu kritike«, na koju ubuduće niko više neće moći »vršiti pritisak«. Odlučno uzvikuje: »Tražim pravo da na stvari i pojave smijem reagirati individualno i lično, pa čak i strastveno...! Tražim pravo na esej!« Na jednom mestu čak tvrdi da sam mu ja »osporio pravo na drugačiju interpretaciju spomenutih pojava« (verovatno misli na Kurbea i impresioniste) i traži da mu dozvolim da ima »svoje vlastito mišljenje o Kurbeu i o impresionistima«.

Da li Gamulin zamenjuje polemiku protiv njegovog mišljenja sa — osporavanjem »prava na drugačiju interpretaciju« i sa osporavanjem »dozvole« za vlastito mišljenje? U kulturnim pitanjima se sloboda diskusije sastoji u tome da mogu sam i da mogu i drugi iznositi svoje misli, braniti ih i utemeljivati i da je istovremeno svako sam odgovoran za njih. Sud pak pripada čitaocima. Razume se da je uslov da ta diskusija bude konstruktivna, na primernoj visini, ozbiljna, itd. Ako sam član Partije ili kakve društvene organizacije za svoje pisanje ne odgovaram samo pred čitaocima, nego i pred Partijom s kojom ću se posavetovati o članku, i pred drugim političkim organizacijama čiji sam član, te niti mogu niti smem protiv programa i pravca Partije, ako želim biti njen organizovani kulturni radnik. — Ako se Gamulinu čini da je »pritisak na likovnu kritiku« to što neko u javnoj diskusiji polemiše s tom kritikom, on nema pravo, jer bi to značilo težnju za monopoliranim položajem likovne kritike.

»Tražim pravo na esej«, uzvikuje Gamulin. »Esej... koji neće uvjek biti matematika!« Tačno. Ali ni forma eseja ne skida s autora odgovornost za glavne misli, izražene u eseju. Za njih autor isto tako odgovara pred čitaocima kao kad bi pisao dosadne rasprave, suhoparne analize, fantastičke bajke ili — matematiku. I u tim mislima su naše nesuglasice.

»Samo iz sveukupnog odnosa prema nekom kulturnom fenomenu može se dobiti tačna slika, čak ako se radi o nepotpunim sudovima i nedorečenim asocijacijama. Ali Bratko je (iznimno i sa dozvolom), čini se toliko naviknut na stara kritičarska mjerila, da ih se ne može ni sada riješiti: on o čitavim člancima čak ne vodi računa, pa čak niti o rečenicama, koje su tik uz citat kojeg on čupa i iskrivljuje, a koje taj citat nužno dopunjuju. Bez sumnje, moje uzgredne asocijacije o impresionizmu su često nepotpune, nedorečene, pa možda uslijed toga kadkad i netačne, ali ja uvjeravam Bratka da bih sa njegovom metodom i sv. Ignaciju Loyoli mogao dokazati luteranstvo« (»Za višu razinu diskusije«, Književne novine, 15. VIII. 1950).

Tako G. Gamulin. U pitanju je vrlo teška optužba iskrivljavanja i namernog falsifikovanja njegovih misli. Kad bi mi prostor dozvoljavao naveo bih dugi Gamulinov citat o impresionizmu: čitavo šesto poglavlje njegovih »Retrospektiva«, koje je prosvećeno impresionizmu. Čitalac koga zanima stvar neka sam pročita to poglavlje, taj pamflet protiv francuskog impresionizma, pa će dobiti sliku nevine »uzgredne asocijacije«. Nije li karakteristično da je Gamulinov odnos prema francuskim impresionistima (uprkos njihovim manama i diferencijama među njima) probudio opšte neodobravanje u kulturnoj javnosti?

Isto tako je čudna zamerka G. Gamulina da sam ja »čini se, iznimno i sa dozvolom... toliko naviknut na stara kritičarska mjerila, da ih se ne može ni sada riješiti«. Čudno je da Gamulin ne zna, da kod nas u kulturnim pitanjima nema pisanja «sa dozvolom« i »bez dozvole«. Kod nas su postojali slučajevi takvog pisanja u vremenu prvog traženja posle oslobođenja (dosta pod sovjetskim uticajem), ali se sad ne može govoriti o predestiniranim autoritetima u tim pitanjima, već jedino o kvalitetu napisanog. Tu činjenicu ne može izmeniti ni želja izvesnih koji bi radije pisali »sa dozvolom« nego »bez dozvole«, jer se nadaju da bi ih takvo pisanje bolje štitilo nego li snaga i težina njihovih vlastitih argumenata. A istovremeno bi im zbog slabosti njihove vlastite kičme služilo kao oslonac čas za ovakvo a čas za onakvo mišljenje. Mislim da je Gamulinova oštra polemika »Za višu razinu diskusije« sama razbila ma kakve pomisli na moj »iznimni« položaj u ovoj polemici.

Već u svom članku o Gamulinu izneo sam negativne poteze njegova metoda:

1. neuvažavanje činjenica;

2. neobično brzo i neargumentirano menjanje mišljenja; i

3. pridavanje neistinitih misli drugima.

Odgovor Grge Gamulina opet sadrži niz primera koji potvrđuju pravilnost gornjih tvrdnja. Izneću samo neke koji imaju naročiti značaj za razvoj naših diskusija uopšte.

Gamulin je svoj odgovor zaključio ovim pasusom:

»Ivan Bratko će mi oprostiti ako mu zamjerim što je odraz nekadanjih gerasimovskih tendenca išao tražiti u Hegedušićevim riječima. U toj bih stvari mogao s njim diskusiju nastaviti samo nakon što bi mu — tko zna na koji način! — dostavio podatke, koji su mu nepoznati. Bratko će me shvatiti, zar ne. Ta on nije kroz pet godina pisao — likovne kritike!« (Književne novine, 15. VIII. 1950)

Podvlačim da citiram poslednji pasus iz njegove polemike »Za višu razinu diskusije«. Ne ide se, dakle, za »čupanje i iskrivljivanje citata« ili za »uzgrednu asocijaciju«, već za — poslednji pasus.

Na tome i na nekim drugim mestima Gamulin namiguje na moje nepoznavanje internih »podataka«, »zagrebačkih prilika i neprilika« i sl. Da li takvo namigivanje spada u principijelnu diskusiju koja je namenjena javnosti? Da li je za Gamulinov metod moguće naći kakvu posebnu zakulisnu pozadinu koja bi ga opravdala? Nema »prilika i neprilika« koje bi mogle opravdati takav metod, iako znam da mi mnogo šta nije poznato o internim zagrebačkim prilikama. Kad govorimo za javnost moramo igrati otvorenim kartama i oslanjati se samo na argumente koje pružamo toj javnosti. Namigivanje na nepoznavanje internih podataka ne može opravdati u javnost iznesene nepravilnosti.

Slično je i s Gamulinovim agrumentom da nisam stručnjak na području likovne umetnosti: »Mogu li očekivati neku preciznost od kritičara, koji Van Gogha broji među impresioniste?«, uzvikuje Gamulin već u početku svog odgovora. Ističem da mi se ne ide niti mi se išlo za stručnim likovnim problemima, već za osnovnim ideološko-kulturnim pitanjima (materijalističko shvatanje istorije umetnosti i književnosti, pitanje principijelnog metoda, politika dirigovanja i slobode umetnosti, uslovi umetničkog stvaralaštva itd.). O stručnim problemima će raspraviti stručnjaci sami, ali o ideološko-kulturnim problemima umetnosti su u istoriji raspravljali i raspravljaće, više-manje uspešno, i laici. Setimo se samo čuvene rasprave Plehanova »Francuska dramska književnost i francusko slikarstvo s gledišta sociologije«.

A Van Gog — impresionist! Gamulin je svojevremeno napisao »Reportažu sa XXIV bienala« pod fantastičkim naslovom: »Sablasti na lagunama« (Književne novine, 2. XI. 1948). U toj reportaži pominje da je na bienalu bila i izložba francuskih impresionista. A poznato je da je u okviru te izložbe francuskih impresionista izložen i — Van Gog! Grga Gamulin to već ne kaže u svojoj reportaži. Da li je u brzini zaboravio na Van Goga? Ili pak smatra da je Van Gog tako blizak impresionistima (kako su smatrali i priređivači izložbe) da ga nije potrebno posebno isticati. Svakako Gamulin u »Sablastima na lagunama« nije bio tako »precizan« i strog prema samom sebi kako je posle dve godine bio prema — nestručnjaku! I najzad šta se htelo mojim nabrajanjem Manea, Degaa, Van Goga i drugih? Ništa drugo sem to da Gamulinu iznesem takve primere slikara — impresionista i umetnika koji su im bliski, — sa čijih slika nije nestao — čovek. (Kao što je poznato jedna od Gamulinovih teza je ta da je sa slika impresionista nestao — čovek). U tome je bila i još je uvek suština stvari, a ne u diferenciji između francuskih impresionista i Van Goga, čemu se svako može naučiti iz svakog školskog udžbenika istorije likovne umetnosti.

U poslednjem pasusu Gamulinova odgovora karakteristična je prva rečenica: »Ivan Bratko će mi oprostiti ako mu zamjerim što je odraz nekadanjih gerasimovskih tendenca išao tražiti u Hegedušićevim riječima«. Ja sam u svom članku pomoću referata Krste Hegedušića dokazivao da je neosnovana Gamulinova optužba Hegedušića. Ta optužba glasi: »Postojale su i kod nas tendence monopolisanja i stvaranja slobodne i nezavisne kritičke misli. Hegedušićev referat je poslednji odzvuk tih pokušaja«. (Republika, 1950, br. 5 Članak G. Gamulina: »Za slobodu kritike«).

Ko je, dakle, prvi tražio i »otkrio« gerasimovštinu kod Hegedušića? Činjenice nam svedoče da je to bio Grga Gamulin. Pa zašto meni prebacuje da sam je ja tražio? To nam objašnjava treća crta njegova metoda. A možda je Gamulin hteo namignuti na to da je dete onaj koji traži gerasimovštinu u Hegedušićevim rečima a ne u delima! Ako je to tako, onda je u pitanju sasvim novo prebacivanje u javnosti. Jer Gamulin je dosad pisao: »Hegedušićev referat je poslednji odzvuk tih pokušaja«. Dakle, opet nejasnost, dvosmislenost, namigivanje. Da li je to, možda, četvrta karakteristika u kompleksu negativnih postavki metoda Grge Gamulina?

Da li je to sve ono što on naziva: »Za višu razinu diskusije«?

Najzad, progovorio bih još o jednoj stvari: o citatima i citatologiji. Gamulin samosvesno podvlači da »imamo dijalektički metod i naše vlastito skromno iskustvo, sa kojim ćemo po-

ODABRANE PRIPOVETKE Miška Kranjca

Izdanje »Novog pokolenja«, Beograd, 1950

Miško Kranjec je pripovedač koji ima potpuno određenu književnu fizionomiju i koji, izgleda, tematski i izražajno ne može umetnički više da iznenadi. Njegova razvojna linija kretala se prilično ujednačeno i po tematici i po umetničkom zahvatanju, i po izrazu. Pripovedač Prekomurja u svojim prvim crticama i pripovetkama, Kranjec će ostati to i u poslednjim svojim delima, da tu, u toj sredini, nađe i bogati izvor građe za svoja umetnička ostvarenja i svoju umetničku snagu. I ima nečeg vanredno emotivnog i toplog u toj piščevoj privrženosti svome kraju: ima tu onoga što se ponelo u sebi sa prvim prolećnim vetrom, prvim mirisnim dahom svoje zemlje, svoga kraja, što se utkalo u celo biće i nosi nerazdvojno sobom kroz ceo život, i onda čak kada je taj život težak, mučan i ropski (a Kranjčeve ličnosti imaju takav život), i naročito tada. Kranjčeva ljubav za svoj rodni kraj, za svoju slovenačku rodinu, koja ga je svega prožela, jeste ono što daje sugestivnu draž njegovim umetničkim kazivanjima i čime on prvo osvaja čitaoca, prisno i neposredno. Ta ljubav prema zemlji i ljudima koji na njoj i od nje mučno žive, koji tu zemlju znaju očajnički proklinjati, ali i herojski umirati za nju, i u pretsmrtnoj viziji je blagosiljati, ti mahom sirotinjski nišči i dobri ljudi, rastrzani borbom za hleb i rasuti po svetu, ta čežnja za ljudskom dobrotom i uporna vera u to da negde ona postoji, to nastajanje života i prva saznanja o njemu u deci koja gaje svoje bezazlene snove i nade, i nestajanje života i poslednja saznanja o tome da je život uzaludno prošao u jalovim čežnjama i nadanjima u dobro — to čini potku Kranjčevih umetničkih preokupacija i jednu njegovu stalnu umetničku opsesiju u njegovim predratnim pripovetkama i romanima. I rekao bih da je Kranjec tu i umetnički najsnažniji i najubedljiviji. Kada je u toj opsesiji, njegovo delo prožima čoveka snažnom ljubavlju i mržnjom, ono ga ponese sobom, onim svojim potresnim i životvornim lirizmom koji nije tako širok, ali je duboko impresivan i iskazan u bolnom grču.

U ovoj zbirci odabranih pripovedaka takve su četiri prve pripovetke: (»Proleće«, »Grlice«, »Čudo se nije desilo« i »Ljudi su dobri«). Sve njegove ličnosti u tim pričama pune su nekog upornog optimizma i zrače njime, iako je život ispunjen »beskrajnom patnjom, večitim radom, večitom brigom i večitom borbom«. Žive one u svojim bolnim čežnjama za nečim lepšim i višim, dočaravaju san o sreći, i on ostaje u njima kao topla vera i nada i u poslednjem trenutku kada iluzija o životu više nema. A kako malo treba čoveku pa da bude srećan! misle Kranjčevi ljudi. Trebalo bi, kako sanjari jedna njegova ličnost, »da ljudi budu samo dobri, nimalo zlobni, nimalo neprijatni i odvratni jedni drugima!« Ali je, s druge strane pritisnula nevolja i beda, i večita borba i mržnja među ljudima.

Svakako je najbolja u ovoj zbirci pripovetka »Grlice«. Ona je sva nežna, lirska, snažna impresivna slika slovenačke stvarnosti pre rata, slike tople i bolne ljubavi dvoje starih za detetom koje je otišlo u grad za svojom »srećom«, za parčetom hleba, da na kraju, posle mnogo godina rintanja i napornog rada umre daleko od svojih starih kojima ništa nije moglo da pomogne. I stari Geder, koji zna za bolnu lepotu vere, čita sa praznog lista Gederovici, već oslepeloj od starosti, tobožnje pismo o »sreći« njihovog deteta koje je umrlo i koje se nikad neće vratiti. Ali vera ne sme umreti, vera u lepo i dobro. »Jednom će biti lepo, veruju Kranjčevi ljudi, jednom će biti sve drukčije, jednom će vredeti da se živi. Prolaze godine, slične jedna drugoj tonu u zaborav, patnje umiru, ostaje samo vera: ona nikada ne sme da umre... Jer tada bi morali da pomru ovi ljudi«. I grlice, koje je jedno napušteno dete donelo jednom u Gederovu baštu, svake godine vraćaju se u stari kraj Gederovoj kući, i Gederovima, i onda kada njih davno više nema, donoseći proleće, pesmu i ljubav koja večno traje. »Ljubav je i dalje živela: u kući su počinjali da dirinče mladi ljudi i išli su stopama velikih dobrotvora. Grlica na staroj krušci pevala je o ljubavi i pevaće sve dotle dok ne počne da traži hleb, pa neće više imati vremena da peva... A ljubav ni tada neće izumreti«.

Ostalih trinaest pripovedaka su mahom iz vremena oslobodilačkog rata i neposredno posleratnog vremena. U njima je data skorašnja krvava prošlost Slovenije, borba slovenačkog naroda sa okupatorima i izdajnicima, neznana herojstva i mučeništva u borbi koja je procvetala i pobedom i srećom za sitnog čoveka, onoga večitoga roba na tuđoj zemlji koji je dočekao da se vizije i snovi o životu i ljudima ostvare i obasjaju ga svojom lepotom. Ta vera sitnog čoveka u dobro ostvarila se, jer ta vera nije izmišljotina, jer su nju stvorili mali ljudi: ona devojka Katka koju streljaju nemački banditi (»Pored zida«), ona mala internirana deca, koja se vraćaju u domovinu, bez roditelja, da sama grade kuću (»Za kuću«), onaj neznani heroj koji gine u jami svestan značaja svoje žrtve (»Slike«), ili onaj dečin unuk koji će graditi otadžbinu i kad postane vrlo veliki i ako bude pametan i pošten sagraditi veliki dom koji će se zvati Svet (»Ded i unuk«). Da, večito podižemo još topla zgarišta, večito gradimo svoju kuću, svoju otadžbinu i svet, dajući u to svoju rumenu krv i zato je u nama tako snažna velika ljubav prema svome domu, otadžbini, i svetu i ljudima!« U tom motivu i nastrojenju su ove ratne i poratne Kranjčeve pripovetke.

Izbor izvršen iz Kranjčevog umetničkog dela nije uvek bio najsrećniji, naročito u ovom drugom delu kojim je Kranjec pretstavljen u ovom posleratnom ostvarenju. Ima tu jako dobrih, u celini, umetnički snažno doživljenih pripovedaka (»Stara jabuka«, »Pored zida«, »Slike«); ima i reportažno-fragmentarnih slika u kojima tu i tamo zatreperi i uzdrhti duša od jezive ili lepe istine i koja je, tako doživljena, i izrazom dobila svoje adekvatno umetničko otelotvorenje, ali ima isto tako i celih pripovedaka koje su životno blede, neubedljive i usiljene slike nastale pre u nekom drugom, a ne u umetničkom doživljavanju (»Idila pored vagoneta«, »Vrapci su u dvorištu«). Mislimo da je Miška Kranjca trebalo pretstaviti bez ovih poslenjih pripovedaka.

I najzad: jezička i interpunkciona redakcija nije pažljivo izvršena, a to je ne samo pažnja prema piscu nego i dug i obaveza prema čitaocima.

Radmilo DIMITRIJEVIĆ

SPORTSKA FILMSKA KOMEDIJA „PLAVI 9"

Scenario: Geno Senečić, Hrvoje Macanović i Krešo Golik; režija: Krešo Golik; snimatelji: Nikola Tanhofer i Slavko Zaler; muzika: Bruno Belinski; u glavnim ulogama: Irena Kolesar, Tonči Nalis, Ljubomir Didić, Stane Sever, Jugoslav Nalis, Šime Šimatović. Proizvodnja: »Jadran-film«, Zagreb.

Aleksandar Vučo

Kad na osnovu kombinovanih reakcija za hiljadu gledalaca u bioskopskoj dvorani postane očigledno da jedan od onih čisto zabavnih filmova kojima kritika opravdano osporava umetničku vrednost nailazi na dobar prijem, i kad se u toku nekoliko stotina pretstava ponove ova iako nemušta ipak nesumnjiva svedočanstva da su autori filma uspeli da zatrepere u ljudima univerzalnu stranu dopadanja, onda će i najuporniji protivnik filma-razonode morati da se pokoleba u svojoj upornosti.

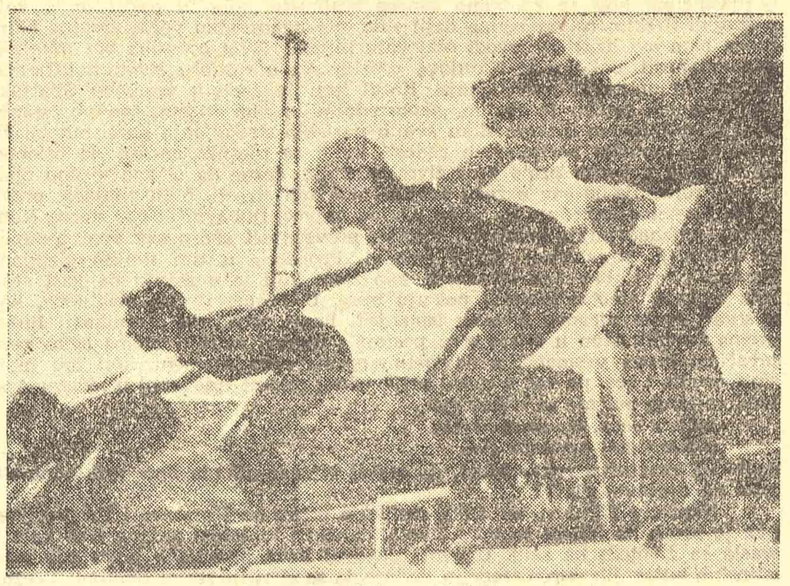

Scena iz filma »Plavi 9«.

Međutim pitanje uspeha ili neuspeha jednog filma nije u zavisnosti samo od ukusa publike, ni samo od stepena kulture gledanja filma širokih masa, nego i od društvene funkcije koju ovaj ili onaj filmski siže ima u određenom mestu i određenom vremenu, od pristupačnosti, demokratičnosti filmske forme i još od mnogih drugih činilaca. Ukratko, u pitanju je čitav kompleks problema koji zahteva daleko veću studiju nego što to dozvoljava kratak uvod u jednu filmsku kritiku. Jedno je, međutim, nesumnjivo — da u razvitku filma postoje dve tendencije: tendencija da film postane opšteprizнata i voljena umetnost i tendencija da se on, usled svoje atraktivnosti, još više razvije u osnovni oblik najmasovnije kulturne razonode. No, ne treba misliti da se ove dve tendencije razvitka filma sukobljavaju. Naprotiv, one se međusobno pothranjuju.

Već samim tim što umetničko delo ne reprodukuje jednostavno život, nego podvlači, pojačava njegove osnovne osobenosti, hiperbolizira ih, uvek će filmski umetnik biti u položaju da iz rezultata postignutih pri ostvarenju uspelog filma-razonode crpi onu privlačnost i zanimljivost sižea i postupka u obradi, koje za pravog filmskog umetnika nisu istina same sebi cilj, ali su veoma važna sredstva za dublje prikazivanje karaktera i brže razvijanje filmske radnje. A i obratno, uvek će pametan filmski dramaturg pri realizaciji filma-razonode koristiti dramaturška postignuća postignuta u filmu-umetnosti da bi što bolje maskirao naivnost sadržaja svog dela i učinio je neprimetnom za gledaoce.

Postavlja se još pitanje: da li će se u budućnosti ove dve tendencije razvitka filma stopiti u jednu, tačnije: da li će u doglednoj budućnosti filmovi sa naivnim sižeima prestati da nam se dopadaju? Čarli Čaplin smatra da se čovek u svojoj unutrašnjosti neće toliko promeniti da bi prestao da voli naivni humor i da će stoga čovečanstvo uvek primati filmove sa naivnim sadržajima kao vrlo omiljenu razonodu. Uostalom, zar naivne sadržaje nisu toliko puta koristili, a i danas ih koriste, veliki svetski dramski pisci u svojim pozorišnim komadima? Primera radi setimo se »Veselih žena Vindzorskih«.

Pisci scenarija i reditelj »Plavog 9« zamislili su svoj film kao delo koje treba da posluži za kulturnu razonodu i najširih masa filmskih gledalaca. Ovoj njihovoj nameri treba odati dvostruko priznanje. U našoj filmskoj proizvodnji oseća se osetna praznina u lakim, vedrim, zanimljivim komedijama koje mogu za sat-dva da pretstavljaju odmor i prijatnu kulturnu razonodu za radnog čoveka. Svuda u svetu je broj vedrih zabavnih filmova daleko veći u poređenju sa brojem onih koji obrađuju ozbiljnu i složenu tematiku. Kod nas, međutim, »Plavi 9« je zasad jedini u seriji od 14 umetničkih filmova koji nema pretenzije da bude strogo umetnički, nego se zadovoljava time da bude samo film-razonoda. I upravo ta nepretencioznost autora ovog filma, to njihovo tačno odmeravanje sopstvenih sposobnosti, pretstavlja pozitivnu pojavu u našoj kinematografiji, koja je na svom dosadašnjem razvojnom putu često i onda kad to nije odgovaralo stepenu znanja i umetničkih sposobnosti pojedinih filmskih umetnika, stanju organizacije i raspoloživih tehničkih sredstava, s izvesnim nipodaštavanjem zaobilazila filmove lakšeg žanra.

Da li je film »Plavi 9« ostvaren onako kako su ga zamislili njegovi autori? Da li on pretstavlja laku, vedru, zanimljivu filmsku komediju?

Sama fabula filma, dosta vešto građena na dvema idejno-tematskim postavkama — na nekoristoljubivom, poštenom, neprofesionalnom odnosu koji treba da vlada u našim futbalskim kolektivima i na pobedi iskrene, isto tako nekoristoljubive ljubavi dvoje mladih — pružala je piscima široke mogućnosti za živu filmsku radnju, prožetu veselim nesporazumima, nepredviđenim obrtima i neočekivanim zapletima i raspletima. I ukoliko u »Plavom 9«, uzetom kao celina, radnja teče živo i glatko, to je posledica jednostavnosti same fabule koja po svom dramatizmu dozvoljava jednostavnu i jasnu akciju, a ne rezultat dobre kompozicije scenarija. Jer kad uporedimo sve mogućnosti koje je fabula pružala piscima sa onim što su oni ostvarili u scenariju, doći ćemo do zaključka da su pisci izgubili iz vida da svi delovi jedne dobre filmske komedije moraju da »rade« precizno, sa istom onom preciznošću, da tako kažemo, kao delovi komplikovane mašinerije jednog dobrog sata. Dogodi li se da bilo koja sekvenca zaostaje, ili da se odvija suviše brzo, onda će to neminovno uticati negativno na celinu. U »Plavom 9« ekspozicija je suviše dugačka, tako da preterano dugo očekujemo početak zapleta, početak radnje. Ni u jednom umetničkom delu ekspozicija ne određuje radnju; ona samo stvara pozadinu za nju. To naročito važi za filmsku komediju u kojoj događaji mogu da dobiju određeni, konkretni razvitak čak i bez ekspozicije. Suviše dugačka ekspozicija u »Plavom 9«, u kojoj se bez potrebe nadugačko i naširoko upoznajemo sa jednostavnim karakterima glavnih i sporednih lica u filmu, usporila je hod filma i učinila da njegova dobra polovina deluje prilično monotono. Reditelj se, istina, trudio da nam brzim i dosta veštim montažnim prelazima stvori iluziju živog tempa, ali u tome nije mogao da uspe. Čemu, uostalom, i mogu da služe hitri i kratki filmski prelazi, kad je ono što se nalazi između njih tromo, sporo, skamenjeno.

Ni u pogledu napetosti dramskog sižea pisci scenarija nisu dovoljno koristili mogućnosti fabule. Prikazivanje ljudi u najzaoštrenijim životnim situacijama (tragičnim ili komičnim) pretstavlja osnovno obeležje svih vrsta drame. U filmu uopšte, zahvaljujući neizmernim mogućnostima koje pruža pokretna slika, a pogotovu u filmskoj komediji, gde je još invencija u stvaranju napetih situacija takoreći bezgranična, napregnutost dramskog sižea igra odlučujuću ulogu. I prosto je neshvatljivo kako su Senečić, Macanović i Golik, koji su sa puno invencije zamislili fabulu i izvukli njene osnovne crte, mogli da propuste da u scenariju do kraja razrade i prodube one situacije napetosti koje su im se prosto nametale. Uzmimo, na primer, završne scene filma. U najzaoštrenijim životnim situacijama nalaze se u tim trenucima: obá centarfora, Piero i Kibic. Očekujemo, sasvim razumljivo, da paralelnim radnjama (paralelna montaža bi ovde došla kao poručena), brzim, međusobno vešto povezanim radnjama koje gravitiraju u pravcu kulminacije, vidimo konačno sva ta lica na futbalskom igralištu, gde se, sasvim prirodno, očekuje vrhunac napregnutosti, a zatim i rasplet. Šta se, međutim, dešava? Ljudi jure, užurbani su, uzbuđeni, ali se sve to odigrava nekako izolovano, bez međusobnog kontakta koji bi kroz napregnutost dramskog sižea otkrio dominantne crte njihovih karaktera. To i jeste razlog zbog koga nismo mogli potpuno da osetimo pobedu pozitivnog u liku Zdravka poraz negativnog u liku Fabrisa, a ni emocionalno naglašene komične karaktere Kibica i Pierоa.

Ne bi se moglo reći ni da film »Plavi 9« sadrži dovoljno srećno nađenih šaljivih mesta i viceva. Na »gegovima« se uglavnom zasniva velika svetska filmska komedija; bez njih su svakoj filmskoj komediji sasečena krila. Koliko je to tačno mogu da potvrde ono nekoliko zaista duhovitih mesta u drugoj polovini »Plavog 9« — mislim na smeh koji izazivaju kod publike komične situacije u koje upadaju Kibic i Piero (scene sa Kibicem u tuđoj vili, u miliciji, pred uličnim glasnogovornikom, kalamburska scena sa Pierom u stanu centarfora, poslednji kadar filma, itd.).

Reditelj Golik se trudio da filmu dâ okvir dopadljivog ambijenta i da mu osigura vernu atmosferu. U tome je uspeo. Gotovo sva mesta gde se filmska radnja odvija (stadion, plivalište, ulice u centru grada i na periperiji, brodogradilište, kafane, itd.) brižljivo su birana i kulturno prikazana. Možda bi se ovde-onde, pri karikiranju starog, još neprežívelog malograđanskog »štimunga« moglo zameriti Goliku što nije bio slobodniji. Smeh je često forma saznanja da je neka pojava izgubila svaku životnu važnost iako još pretenduje na nju. Zato mislim da je trebalo Kibica i Fabrisa, sa njihovom psihologijom koja svedoči o naslagama iz umrle prošlosti, prikazati smešnijim, čak groteskним.

Kulturni utisak koji ova sportska filmska komedija ostavlja na gledaoce unekoliko je poremećen upadljivo nesportskim držanjem, pokretima i potezima oba centrafora. Ni jedan ni drugi nisu na igralištu dovoljno futbaleri. Reditelju se to ne može oprostiti ni onda kad se zna da je za verno prikazivanje dobrog driblinga, spretnog trčanja za loptom i pravilnog, efektnog šutiranja potrebno da glumac bude i dobar futbaler. Postojala je u svakom slučaju mogućnost da se pomoću srećnijeg izbora »dublova« postigne daleko bolji utisak.

Fotografija u »Plavom 9« je uglavnom korektna, ali sa načinom kako su postavljani kadrovi ne možemo biti zadovoljni. Ni reditelj, a ni snimatelji Tanhofer i Zaler nisu nas ubedili u kreativnu inventivnost pri postavljanju kadrova. Izuzimajući nekoliko izuzetaka u enterijerima, kadrovi u »Plavom 9« kao da imaju funkciju da budu samo puki okvir u kome će se otaljati radnja. U kadru, međutim, postoji režija; kompozicija kadrova sastoji se pre svega u inscenirању. Štaviše, pojedini kadrovi u ekstrerijerima, a naročito oni u kojima se pojavljuje Nena na obali mora, dati su u sladunjavoj atmosferi sentimentalnih filmova iz prve četvrtine ovog veka. Filmska komedija više nego ijedan drugi filmski žanr mora da bude nosilac novih i smelih filmskih rešenja, ona je neka vrsta avangarde na putu razvitka filma. Moramo još da zamerimo reditelju i snimateljima neadekvatnu primenu krivih (pijanih) kadrova u cilju postizavanja halucinantnih utisaka tamo gde oni ničim nisu opravdani. Mislimo na scenu kad Nena, razočarana, napušta igranku.

Kao i u većini naših filmova i u »Plavom 9« je gluma nejednaka. Dopadljivo i prirodno glume Irena Kolesar, Tonči Nalis, Stane Sever, a naročito Ljubomir Didić, za koga bi se moglo reći da kao filmski komičar pretstavlja malo otkrovenje. Bledu neuspelu glumu dali su Jugoslav Nalis i Šime Šimatović.

Vladimir Čerkez

OTADŽBINA

Ona je toplo sunce što poslije pljuska grije
i ratar što njivom izbrazdanom sije,
ona je jasna zvijezda na krilu tmurnog neba,
majka što vojsci nudi posljednju koru hljeba,
ona je bistri izvor, šumni smijeh vodopada,
hrast granati u polju, u rosi ruža mlada,
ona je bijelo rublje koje prostire zima,
voćnjaci, polja, šume, ptice nad drumovima,
u njenom se krilu dozrelo klasje njiše,
sok besmrtnog života korijenje iz nje siše,
ona je u domu, u tvornici, na njivi,
u čovječijoj duši ona vječito živi!

BELEŠKE

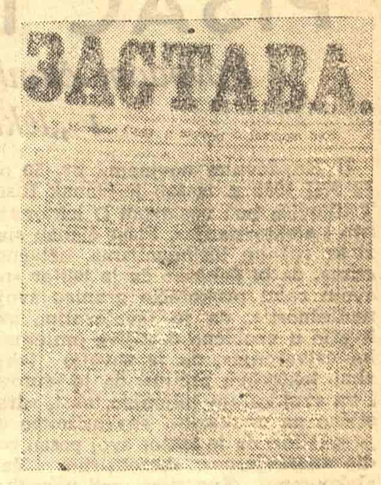

Miletićeva »Zastava« iz prvog perioda

OSAMDESET GODINA MILETIĆEVE ZASTAVE

Uskoro će se navršiti 80 godina od kako je izišao prvi broj »Zastave«, poznatog lista koji je u Pešti, 1866 godine pokrenuo Svetozar miletić. »Zastava« je kasnije prešla u Novi Sad i postala dnevnik.

U »Zastavi« su saradivali najpoznatiji vojvođanski književnici, a naročito su aktivni bili Jovan Jovanović — Zmaj i Laza Kostić

REZULTATI MUZIČKOG KONKURSA OMLADINE SRBIJE

Centralni Komitet Narodne omladine Srbije objavio je rezultate muzičkog konkursa koji je bio raspisan prošle godine povodom festivala omladine Srbije.

Prva i treća nagrada za orkestarsku muziku nije dodeljena, Druge nagrade od po dvanaest hiljada dinara dobili su studenti Muzičke akademije Dragutin Gostuški za rad »Skerco simfoniko« i Aleksandar Obradović za scensku kompoziciju »Komite«.

Student Muzičke akademije Borivoje Simić dobio je prvu nagradu od dvanaest hiljada dinara za klavirsku kompoziciju »Sonatina«, a druge nagrade po sedam hiljada dinara dobili su Aleksandar Obradović i Dušan Radić. Treća nagrada nije dodeljena.

Prvu nagradu za horsku kompoziciju od deset hiljada dinara dobio je Vlastimir Nikolovski, a drugu od sedam hiljada dinara Borivoje Simić.

Za solo pesme i kamernu muziku dodeljena je samo po jedna nagrada. Zlatanu Baldiju dodeljena je prva nagrada od deset hiljada dinara, a Draganu Petkoviću treća nagrada od osam hiljada dinara.

PREMIJERA »EKVINOCIJA« U SARAJEVSKOM POZORIŠTU

Sarajevska opera izvela je »Ekvinocij« od Marjana Kozine kao svoju prvu ovogodišnju premijeru. Glavne uloge tumačili su Marijan Futović, Branka Đorđević, Božica Sitarić i Dragutin Fijala.

Posle »Ere s onog svijeta« ovo je treća domaća opera koju izvodi opera u Sarajevu. U postavljanju opere mladom kolektivu pomagali su kao gosti reditelj Marko Fotez i scenograf Miomir Denić. Dirigovao je Ivan Stajcer. Uskoro će sarajevska opera izvesti svoju drugu premijeru »Ljubavni napitak«.

»STVARANJE« — 11—12, 1950

Dvobroj časopisa »Stvaranje« donosi na uvodnom mestu članak Vida Latkovića »O junačkoj epici na srpskohrvatskom jeziku«, priču »Dva filozofa i jedan čovek« od Žaka Konfina, pesmu Vladimira Čerkeza »Zvijezde«, odlomak iz pripovetke Danila Nikolića »Povratak«, pesmu Nikole Drenovca »Slučajni akordi«, pesmu Radonje Vešovića »Planine« odlomak iz pripovetke Ratka Đurovića »Sa stare Ribnice«, pripovetku »Oganj će stići i do njihovih domova« od Vukašina Perovića, pesmu »Trešnja« od Marka Đonovića, pesmu »Jelša« od Dragutina Vujanovića, pesme »Ruže« i »U suton« od Vjenceslava Čižeka, crticu »Bracanovo carstvo« od M. Kavaje, »Prilog tumačenju nekih Njegoševih stihova« od Bože Mihailovića. Stvaranje donosi prikaze i beleške od Pere Šoća, Iva Ladike i Mihaila Ražnatovića.

NAJNOVIJI BROJ ČASOPISA »BRAZDA«

»Brazda«, sarajevski časopis za književnost i umjetnost, u 11 i 12 broju donosi sledeće priloge: Viktor Car Emin »Lutalice« odlomak iz još neobjavljenog romana, Čedomir Minderović »Kupina se rascvetala« III čin komedije, zatim nekoliko priloga iz naše savremene poezije i to: »Bajka o zvezdi« od Desanke Maksimović, »Na prelazu« i »Jutro na bolesničkoj postelji« od Šukrije Pandža, »Potucalo« od Riste Ratkovića, »Dižem ovu čašu« od Radonje Vešovića, »Oprosti« od Slobodana Berberskog, »Rusalka« i »Borodino« od M. Lj. Ljermontova u prevodu Grigora Viteza, »Dva kratka govora« Anatola Fransa, »Marko Marulić i njegovo doba« od Salko Nazečića, »Judita« od Mehmeda Selimovića, »Džordž Bernard Šo« od Oige Humo, »Put i pobjeda Viktora Cara Emina« od Ive Ladike, »Povodom osnivanja filozovskog fakulteta« od S. N., »Povodom zbornika bosansko-hercegovačke proze« od Mihaila Delibašića, »Naš najnoviji umjetnički film Crveni cvijet« od Slavka Mićunovića. Časopis donosi niz zanimljivih beležaka o piscima knjiga i likovne priloge: I. Mujezinovića, A. Kostovića, V. Dimitrijevića, J. Sermenta, R. Stetića, H. Kulenovića i V. Vojnovića.

IZLOŽBA NAŠEG SLIKARSTVA I VAJARSTVA IZMEĐU DVA RATA

U Umetničkoj galeriji Ulusa u Beogradu, početkom februara ove godine, biće izloženi slikarski i vajarski radovi koje su naši poznati umetnici stvorili između dva rata.

Biće izloženi radovi naših poznatih umetnika slikara i vajara: Ljube Ivanovića, Save Šumanovića, Petra Dobrovića, Mila Milunovića, Jovana Bijelića, Ignjata Joba, Zore Petrović, Petra Lubarde, Marka Čelebonovića, Tome Rosandića, Sretena Stojanovića i drugih.

Izložba će ukupno sadržati 70 vajarskih i slikarskih radova i biće zastupljeno 24 slikara i 6 vajara.

ZAŠTITA SPOMENIKA KULTURE U ŠIBENIKU

Šibenik je, kao i mnogi naši dalmatinski gradovi, pun raznovrsnih kulturnih spomenika, od kojih su neki od prvorazrednog značaja. Međutim, doskora se ovim spomenicima nije poklanjala neka naročita pažnja. Tako se tek sada obnavlja Gradska većnica, jedna od najlepših renesansnih građevina na čitavom našem Primorju. Ova zgrada je za vreme rata bila skoro sva porušena. Na osnovu delova koji su posle bombardovanja ostali čitavi i prema snimcima koji su sačuvani još iz predratnog perioda, vrši se sada rekonstrukcija prizemlja. Postavljeni su kameni stubovi i lukovi, izrađeni su mnogi umetnički fragmenti koji su potpuno stradali u ruševinama. Obnova Gradske većnice biće potpuno završena do kraja iduće godine.

Važni restauratorski radovi izvedeni su i na čuvenoj šibenskoj katedrali koju je podigao majstor Juraj Dalmatinac. Poznato je da ova katedrala pretstavlja jedinstveno remek delo cvetne gotike. Na istočnom delu katedrale izmenjen je veći deo likova, dok su na spoljnim zidovima obnovljeni pojedini umetnički fragmenti.

kušati one pojave (na području umetnosti, Prim. I. B.) objasniti uistinu dijalektički«. On sam takođe tvrdi da se odlučio da u polemici sa mnom ne upotrebljava citate. Kako stoji stvar s citatima i citatologijom? Na primeru sovjetske publicistike su Moša Pijade i drugi objasnili šta je citatologija: ponavljanje tuđih misli, naročito misli rukovodilaca, nedostatak vlastitih misli, ograničavanje »publicistovog« rada na povezivanje i eventualno ilustriranje tih citata. Razumljivo je da niko ne želi takvu publicistiku i da to znači — smrt istinske, stvaralačke publicistike, bogate novim svežim mislima. Nešto drugo je pak **upotrebljavanje citata** za potkrepljivanje vlastitih misli, za iskorišćavanje već utvrđenih teoretskih postavki i tuđih, zdravih misli, za iskorišćavanje stručnog mišljenja od strane nestručnjaka i tome slično. Moguće da i danas suviše često primamo mišljenja izvesnih priznatih mislilaca s premalo vlastitog razmišljanja o celoj sadržini i pravilnosti tih misli. Takođe je moguće da smo pokatkad suviše skeptični, suviše poverljivi i suviše malo samosvesni u odnosu prema nekim dobrim, originalnim mislima koje niču iz naših vlastitih iskustava i razmišljanja. Isto je tako moguće da se katkad suviše vrtimo samo oko toga što je rekao Marks i što nije rekao Engels. Moguće je da neki svoje misli baziraju jednostrano — samo na ovom ili onom klasiku marksizma, a drugi se hvataju skoro isključivo nemarksističkih mislilaca i zapadaju pod uticaj buržoaske ideologije. Ukoliko Gamulin podvlači značaj samostalnosti mišljenja i zagriženog kopanja za **novim saznanjima, koja neće značiti opadanje u poređenju s prethodnim misaonim razvitkom**, utoliko ima pravo. Ukoliko pak zbog same »samostalnosti« i »originalnosti« misaoni i idejni nivo pada ispod prethodnog nivoa, razumljivo je da je takva »originalnost« i »samostalnost« vrlo sumnjive vrednosti. Izgleda mi da Gamulin meša pojmove: upotrebljavanje citata i citatologija.

Gamulin mi prebacuje da sam protiv njega ratovao »sa Hausensteinom u ruci«. Ogorčen podvlači da nam je zaista nepotrebno staru »patristiku« zameniti novom. Tu valjda misli na staljinsku patristiku koju bi sad, tobože, zamenila patristika »katoličkog konvertita« — Hausenštajna i sličnih. Uveravam Gamulina da je njegova »budnost« odista nepotrebna. Prvo, u raspravi sam citirao u prvom redu: Lenjina, Kardelja, Đilasa, Cankara, Plehanova i druge. Na sve te autore sam se oslanjao u važnijim stvarima od onih kod Hausenštajna. Drugo: S Hausenštajnom sam kao stručnjakom **potvrdio** samo to, što sam o Kurbeu sam osećao i prethodno sam razvijao. I, treće, — potrebna je zaista veoma bujna fantazija da se na osnovu uzgred iskorišćenog mišljenja nekog nemarksističkog stručnjaka namiguje na — buržoasku idealističku novu »patristiku«.

Zašto sam se duže vremena zadržao na pitanjima metoda? Možda će se naći ko da u toj količini konkretnog diskusionog materijala vidi — uske stvari koje nemaju kakvog opštijeg značaja za kulturnu javnost. Ali meni se čini da su takva i slična pitanja metoda isto tako važna za naš razvoj kao i stvari same. Često se govori o nezdravim pojavama u odnosima između kulturnih radnika u Sovjetskom savezu (monopolizam, neiskrenost, strah od iznošenja istine, itd.). Nezdrave pojave u kulturnim odnosima osećamo pak i kod nas: konjunkturizam, klikaštvo, nezdravo nadmetanje koje se ne zasniva na radu i kvalitetu, i rado traži oslonac u raznim »ideološkim« i drugim navlakama; tendencije za monopolom i strah od javne, otvorene diskusije. U vezi sa time smatrao sam potrebnim da osvetlim negativne postavke metoda Grge Gamulina. Za svetlije perspektive razvoja kulturnog života u čijem duhu deluje naša Partija, isto toliko su važne apsolutna pravičnost i istinoljubivost kao i rad, kvalitet i idejno politički pravac.

Ako sam zbog principijelnih neslaganja prihvatio oštru polemiku, ipak nikako ne bih hteo negirati pozitivne napore Grge Gamulina. Ti se napori pre svega ističu u tome što je Gamulin jedan od vrlo retkih naših kulturnih radnika koji je na tome području teoretski i praktički aktivan. To je njegova zasluga, a ujedno opomena i potstrek mnogim drugim. Ukoliko sam svojom polemikom uneo bar malo više interesovanja za diskusiju i pisanje o tim pitanjima, onda je cilj ove polemike postignut.

Ilustracija Dušana Ristića za »Memoare« prote Mateje Nenadovića

DISKUSIJA

PISAC I LEKTOR

Povodom članka „O lektorisanju i „lektorisanju“

U Književnim novinama br. 50 od 12 XII 1950 g. izašao je članak Riste Trifkovića pod naslovom O lektorisanju i »lektorisanju«. Pisac članka služi se ružnim insinuacijama, netačnostima, da bi dokazao da je lektor »na svoju ruku prekoračio granicu svoje nadležnosti«, da je »svojevoljno zahvatio u neobično osetljiva umjetnička ostvarenja«, da je shvatio tekst »kao lektorovu prćiju«, da je »surovo i na svoj kalup« mijenjao tekst, »drastično ga unakazio«, »neknjiževno upropastio«, da je lektor svoj posao radio »nesavjesno«, »bezobzirno« i čak »lakoumno«. (Sve riječi pod navodnicama uzete su iz spomenutog članka pisca R. Trifkovića).

Pošto se članak odnosi na mene, želim da na njega odgovorim u interesu istine.

U rukopisu R. Trifkovića stavila sam 1.585 (hiljadu pet stotina osamdeset i pet) primjedaba. Od toga ukupnog broja pisac je usvojio 1.450 (hiljadu četiri stotine pedeset). Ovo pisac u svome članku ne spominje. Ove primjedbe su bile razne vrste: ticale su se interpunkcije — u tektu se miješa logička i gramatička interpunkcija, pravopisa: nepravilno se upotrebljava ije, je, e (pisac dosljedno piše »posle«, »poslednji«, »Njemac«); napisane su po dvije riječi zajedno («samnom«, »neznam«, i sl.), a složenice se pišu kao dvije riječi (u jutru, tamno-zemljan itd.); ne vodi se računa o zakonu jednačenja i ispadanja suglasnika, napisao je: ždrijebci, odsječen, trenutcima itd.; pisac kaže: »mukom mučio, mjesto mukom mučao; pisac nepravilno upotrebljava priloge kuda i gdje, predloge zbog, radi itd. itd.

Osim primjedaba ove vrste bilo je i drugih: rđav red riječi, suvišne riječi, pa ponegdje čak suvišna i čitava rečenica; nezgodno odabrane riječi, nejasnosti itd.

Predlažući ispravke na ovim i sličnim mjestima, da li sam »svojevoljno prekoračila granice svoje nadležnosti«?

Zbog ograničenog prostora ne mogu se zadržavati na svima primjerima iz članka R. Trifkovića nego samo na nekoliko primjera iz njegovog rukopisa, iz kojih će se vidjeti nepravilnost stava pisca prema lektoru i neosnovanost žučnog tona kojim je članak pisan.

Na pravopisu se neću zadržavati, ali da vidimo kako izgledaju rečenice koje sam predložila da se isprave, a pisac to nije usvojio. To su prije svega nejasne rečenice kao na primjer: »Ljudi za nuždu napraviše svoja uboga staništa nadajući se da neće biti duga vijeka« — ko ili šta neće biti duga vijeka — ljudi ili staništa? Valjda iz želje da pošto poto bude originalan, pisac pravi čudna poređenja koja nam, zapravo, ništa ne govore: »Gojko planu kao sijalica«, »...lice odjednom planu kao upaljena šibica«. Iz istoga razloga pisac piše ovakve rečenice: »Poslednji kolut misli kao da je odvratio otsutni razum na svoje mjesto«; itd.

U svih deset primjera koje pisac navodi kao najjači dokaz moga »nesavjesnoga«, »lakomislenoga« itd. rada, pisac zlonamerno izdvaja riječi iz njihove prirodne cjeline da bi ih mogao protumačiti onako kako to njemu najbolje pogoduje. Pisac navodi da lektor nije osjetio diferencijaciju između »klasje se pokunjilo« i »klasje se savilo«, ali baš zato što sam, ne samo osjetila, nego i što jasno vidim tu razliku, predložila sam da se ta riječ zamijeni. Evo zašto. Pisac opisuje jednu rodnu godinu: svugdje izobilje koje raduje čovjeka; pisac razvija jednu bogatu, vedru široku sliku punu svjetlosti. Riječ »pokunjiti se« znači snuždіti se, ožalostiti se; uz tu riječ vezane su neprijatne asocijacije, pa baš zbog toga je ta riječ »pokunjilo« u disharmoniji sa ostalim riječima u rečenici.

Pisac zamjera što nisam prihvatila poređenje »srce se steže kao iscijeđen sunđer«. To je poređenje apsurdno, jer iscijeđen sunđer se rašири. Osim toga, ovo poređenje se nalazi na jednom lijepom snažnom mjestu u tekstu: one se odnose na jednog starca čije srce razdire bol zbog neizvjesnosti o sudbini Odreda i zbog strašne opasnosti koja se nadnijela nad njegovim zavičajem. U tome starcu kao da su utjelovljene sve boli i brige onih koji nisu u Odredu, ali su svim srcem uz njega. Zaista, o takvom srcu reći samo da se ono steže kao »iscijeđen sunđer« — i premalo je, i ružno je.

U istom pasusu i u vezi sa istim čovjekom nalazi se drugo poređenje koje pisac spominje, a koje sam predložila da se izostavi: »kao iskisao miš«. Onoga ko je »iskisao kao miš« pomalo žalimo, ali nam je više smiješan. Međutim, ovaj starac na koga se te riječi odnose nosi u sebi veliku bol, bol našu opštu, i mi duboko saosjećamo s njim. On nam nije smiješan. On je golem zbog svog velikog jada. Evo te rečenice: »I starac se sav steže i opusti (kao iskisao miš) od neke teške i mračne slutnje, crne muke i tereta koja mu pritište dušu«.

U svojoj ljutnji (zbog čega?) pisac ide tako daleko da lektoru insinuira da nije prihvatio poređenje »obične« seoske šubare sa episkopskom kamilavkom — iz nekih vjerskih pobuda. Kad se tako nešto podmeće vaspitaču omladine, to je i više nego zlonamjerno. Srećom, đaci poznaju svoje nastavnike. I ovaj primjer, kao gotovo i svi ostali koje pisac navodi, pretstavlja poređenje. Od dobrog poređenja se traži da ono s čim se poređuje mora biti slikovitije od onoga što se poređuje, ali u isto vrijeme treba da bude i vjerna slika onoga što se poređuje. Već smo vidjeli da pišćeva poređenja često ne zadovoljavaju, pa ne zadovoljava ni ovo. Uz to, zbog razvučenosti epizode u kojoj se to poređenje spominje, ono izgleda još neuspjelije.

Jedno od najljepših i najznačajnijih mjesta u rukopisu baš je ono u kome dolazi rečenica: »Odred se topio kao vosak i rasipao bez računa«. Na ovom mjestu pisac daje opis jedne borbe. Borci odreda Gojka Suvače u toj borbi pokazuju ko su oni. I borci i rukovodioci čvrsto stoje svaki na svom mjestu; svjesni su i svoje dužnosti, a i opasnosti u kojoj se nalaze. Krvare, padaju, nestaje ih, a opet nam zbog svoje moralne snage izgledaju kao da su od čelika. I kad poslije svega toga dođu na kraju riječi »odred se topio kao vosak i rasipao bez računa«, one nam izgledaju i namještene, i banalne; one ne odgovaraju situaciji, daju lažnu sliku. »Topi se kao vosak« kažu za nekoga ko polako, neprimjetno slabi, umire bez opiranja, bez borbe, bez krvi, pasivno. A borci Odreda Gojka Suvače nisu tako umirali. To vrijedi i za riječi »bez računa«.

Ja sam pozivala pisca preko preduzeća (a i sama sam ga tražila) da se sporazumijemo o ispravcima, jer nisam nikako shvatila tekst kao »lektorovu prćiju«. Ali pisac, premda vrlo dobro zna kroz koje sve faze treba da prođe rukopis dok dospije u štampu, nije se odazvao.

Ne mogu a da se ne čudim: odakle kod mladog talentovanog pisca toliko bijesa, nepoštovanja, zlonamjernosti i nepravednosti prema čovjeku koji je zaista imao i interesa i simpatije prema njegovom djelu i poklonio mu svoju punu pažnju.

Svi mi koji volimo knjigu radujemo se razvoju mladih književnih talenata, ali smo svjesni činjenice da se jedan mlad pisac nikad neće razviti u pravog našeg pisca, pisca naše socijalističke otadžbine, ako se naporedo sa talentom kod njega ne budu razvijale i sve one osobine koje su potrebne čovjeku našega doba: samokritičnost, ljubav prema čovjeku, poštovanje prema radniku pa ma na kom poslu se nalazio, pravičnost i neutoljiva žeđ za sve novim i novim znanjem. Misli li o ovome pisac?

Bosiljka LJEPAVA

Sređivanje starih biblioteka iz Boke Kotorske

U Herceg Novom osniva se arhivsko odeljenje koje će sadržavati knjige i materijale bivše Hercegnovske opštine, Topoljske crkvene opštine kao i arhive iz Risna, Luštice i sudski arhiv iz Mletačkog doba. Za ovaj arhiv dodeljene su dve bogate stare biblioteke A. Đonovića i T. Popovića kao i arhiv manastira Savine. U biblioteci i arhivi manastira Savine nalazi se nekoliko povelja iz doba Nemanjića, vladike Save, Petra I i Petra II Petrovića Njegoša. Među knjigama naročito se ističe nomokanon ili »Savinska krmčija« (Crkvena pravila) u rukopisu iz XIII veka i knjiga starih izdanja koja tretiraju pitanja iz oblasti Boke i Crne Gore. Bogata je i zbirka naših starih književnih i naučnih časopisa od kojih su neki u kompletnom izdanju.

Biblioteka Đonovića raspolaže mnogim naučnim knjigama među kojima se ističe sedam tomova na latinskom jeziku »Illyricum sacrum« iz XVI veka od Danijela Farlatija i mnogo naučnih enciklopedija, leksikona i izdanja dela koja obrađuju najstariju istoriju Boke, Crne Gore i celog Balkana. Vrednost ove biblioteke ceni se na nekoliko miliona dinara. Biblioteka Popovića bogata je delima iz starije i novije istorije ovih krajeva kao i velikom količinom naučnih i beletrističkih časopisa.

KATUL - PROPERCIJE - TIBUL

Iz lirike starog Rima

Izdanje Male biblioteke „Zora“, Zagreb. 1950

Mala biblioteka »Zora«, pod uredništvom pjesnika Gustava Krkleca, u toku 1950 godine, izdala je niz uspjelih prepjeva i obogatila našu prijevodnu književnost sa nekoliko značajnih zbirki pjesama, kao što su: Gete »Knjiga pjesama«, Šekspir »Adonis i Venera«, Mikelanđelo »Soneti«, Garcia Lorka »Knjiga pjesama«, Gorki »Pjesme«, Bagricki »Pjesma o Opanasu« i Julijan Tuvim »Stihovi«, je napokon sa zbirkom »Lirike iz starog Rima« koji čini izbor pjesama trojice najznačajnijih liričara starog Rima prije naše ere — Katula, Propercija i Tibula.

Čitajući danas ove pjesme, nastale pred punih dvadeset stoljeća, osjećamo lirsku draž, ljupkost, istančanu i profinjenu liričnost, intimne ispovijedi ,te zanos životne radosti i boli, gdje je prevodiocu bilo glavno »ističući ono, što je bitno u svakoj od njih i čime se oni jedan od drugoga razlikuju«. Prevodilac ove zbirke s latinskog, Nikola Šop toliko je približio liriku starog Rima savremenoj poeziji da bi se čak moglo govoriti o jednoj značajnoj transkripciji poetskih ostvarenja gdje se istančani i suptilni lirski izraz bez patetičnosti adakventno spaja sa stvarnošću.

Ovaj mali izbor lirike daje nam također potvrdu o bogatstvu kulture starog Rima iz vremena građanskih bitki, vladavine cara Augusta i Cezara, o pjesnicima koji se spontano zanose realnošću koja ih okružuje, a kojoj u svojim lirskim ostvarenjima daju snažan i neposredan pečat životne istine. Stoga nam ovi lirski prijevodi otkrivaju intiman život pjesnika bez mitološke nagomilanosti, u kojoj je Katulova poezija sva u raskošu životnih htijenja i treperi od unutarnjih uzbuđenja. Katul koji je živio u vremenu Spartakovog ustanka, pružio je toplim, neposrednim lirskim žarom, svojom istančanom i profinjenom lirikom sliku svojih poetskih stremljenja punu mladalačke svježine i pomalo nostalgičnih radosti kojih se pjesnik nastoji da oslobodi, ali koje ga u korak prate kroz život za kojim čezne da ostane vječno mlad.

Propercije je sav u žaru svojih ljubavnih strasti, čijih petnaest prevedenih pjesama potvrđuju da je on uistinu najveći ljubavni liričar starog Rima, tvorac najznačajnijih ljubavnih elegija, posvećujući skoro sav svoj pjesnički opus Cintiji, strastvenoj svojoj ljubavi. Propercije u tim svojim elegijama personificira ljubav kao stvarnost, kao život koji je u stanju da gasi svaki trag mržnje, »jer zaljubljeni poštuju mir«. U Propercijevim elegijama, koje u stvari tvore njegovu životnu ispovijed, lirski ostvaruju pjesnikovu ljubav prema čovječanstvu u čijem srcu postoje i tragovi mržnje prema svim zavojevačima svoga vremena, a navlastito prema caru Augustu, koji mu je na smrt osudio i oca, pa već u prvoj prijevodnoj pjesmi spjevanoj u »Slavu Apolona »pjesnik počinje sa stihovima:

Dolje s onim, tko oružja zveku
podiže i guši Apolonov glas.

da bi na završetku rekao Muzi, da »ratni vijenac nikada neće prikladno stajati« na njegovoj glavi.

Naprotiv Tibulova se lirika razlikuje posve od Katulove i Propercijeve. Sva je protkana idilom seoskog života, dahom i toplotom jednog srca koje je srasло sa životom na selu. U ovoj njegovoj lirici provejava nostalgija puna istinskih nutarnjih reminiscencija, žudnje da se »živi ljudskim životom« i čežnje o kojoj Tibul pjeva:

Proklinjem te, ostani uvijek dijete,
nevino, čisto ko cvijet.

u čijoj lirici nailazimo i ovakovih suptilnih lirskih marginalija:

Ne praštam tebi zbog tebe, nego zbog majke tvoje,
Ta starica zlatna uvijek me do suza trone.
Pobijedi ona moj gnjev, ublaži moje muke.

I dovoljno je pročitati samo četiri prevedene pjesme »Sa Tibulove oranice«, pa da osjetimo kako je pjesnik strastveno srastao sa selom, gdje mu život prolazi u »poljskom radu«, i da u tim lirskim zapisima zaista proživljujemo intimnost jednog idiličnog života koji u poeziji suvereno vlada zakonom ritma, dubokom osjećajnošću, neposrednošću i ljupkošću. Tu progovara pjesnik nadahnut širinom prostora, istinskim osjećajima prema stvarnosti svoga vremena, tako da nam ne samo lirika Tibula, već i Katula i Propercija postaje bliska, rekao bih skoro suvremena.

Srećko DIANA

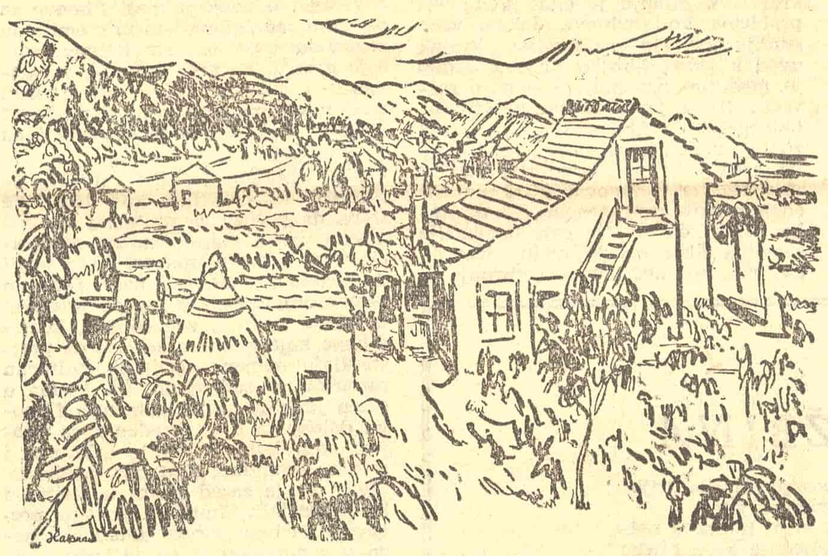

Kosta Hakman: Orebić

Anegdote o našim književnicima

Kako je jedan urednik podvalio Stevanu Sremcu

Stevan Sremac nije voleo da radi na rok, da unapred obećava listovima kad će i šta dati, nego bi ustupao svoje radove kad bi ih napisao, prema nekim svojim načelima i simpatijama o kojima nije voleo da govori.

To je dobro znao Rista Odavić, urednik ilustrovanog časopisa »Nove iskre«, ali je tako isto znao i da Sremac ne voli reklamu, da se donose njegove slike i biografije, pa smisli ratno lukavstvo da nagna Sremca da mu ipak postane saradnik.

Načiniši kliše Sremčeve slike s jednim dobrim otiskom on jednog popodneva ode Sremcu u stan, pa posle pozdrava izvadi beležnik i zapita ga:

— Koje ste se godine rodili?

Sremac se trže:

— Zašto me to pitate? Šta će vam to?

— Rad sam da ćujem podatke iz vaše biografije, jer hoću da obradujem svoje čitaoce, — odgovori Odavić.

— Čime? — upita Sremac već uzbuđen i pocrveneo.

— Vašom slikom i biografijom, — odgovori urednik.

— Vi to nećete uraditi! Vi znate da sam i Cvijanoviću zabranio da prodaje dopisnice sa mojim likom! Paheru i Kisiću u Mostaru!... I svakome ko bi to samo pokušao. Ja to ne trpim i vi to nećete uraditi! Ja vas neću nikad više pogledati, za mene nećete više živeti ako...

— Zar zbog ovakve slike!, — uzviknu urednik, izvadi kliše i pokaza mu otisak.

— To je... to je bezobrazluk! Vi nemate na to prava! — naljuti se Sremac.

— Prava imam i vi mi ga ne možete zabraniti! Publika hoće da gleda lik Stevana Sremca; ja sam urednik ilustrovanog lista i znam svoju dužnost. A vi ako mi ne date potrebne podatke, ja ću ispod slike staviti: »Ovo je slavni srpski pripovedač Stevan Sremac. Njegov je život nepoznat, jer on o njemu ništa neće da kaže!«

Sremac na to poče da se još više ljuti i da grdi Odavića, ali ga ovaj prekide:

— Pa trebalo bi da se ja ljutim, a ne vi!

— Kako to? — začudi se Sremac.

— Pa eto: obećali ste nam priču još pre dve godine, pa je još ne dobih, te sad hoću da objavim makar vašu sliku...

— Stan'te, — povika na to Sremac i sinuše mu oči. — Nemojte donositi sliku, ja ću vam dati priču, a kliše ću zadržati kod sebe.

Ali ga urednik ubedi da je to slabo jemstvo, jer se može izraditi novo kliše, nego mu ponudi časni sporazum. Sremac mu na to vrati kliše i reče:

— Slušajte! Dodite sutra — dobićete priču!

Zatim izvadi niške turšije i viničnog vina, što je dan ranije dobio od nekog Nišlije, pa počasti gosta.

Od tada je u više mahova bio saradnik »Nove iskre«.

SPASAO BOGA ODGOVORNOSTI

Danas zaboravljeni pisac, Stevan J. Jevtić, književnik malog dara i još manje kulture, bio je vrlo samouveren i pretenciozan. Verovao je da je njegova knjiga »Sito i rešeto« uzor humorističke proze. Čak je počeo izdavati i svoja šabrana dela, od kojih je uspeo da izda prvu svesku.

Jednom, za kavanskim stolom, on okupi da se samohvališe i da se potsmeva drugima koji traže uzore u stranim književnostima ili kod boljih naših pisaca, pa će reći:

— Ja sam bogme samonikao talenat. U mene nećeš naći ugledanja ni jednog redića, ja sam sâm sebe stvorio! I da se ne bi šta tuđe za mene prilepilo, ja nikada druge ne čitam; ja uopšte ne čitam, samo pišem.

Sluša to Milovan Glišić, pa pljesnu rukama:

— Aferim, sinovče! Bravos, sinovče! E, volim braću, da vidim samonikla đenija! Znaš li ti, bolan, sinovče, da si spasao boga strahovite odgovornosti! Nije morao da se muči da stvori ovo čudo od đenija, nego ti ovaj moj đenijalni sinovac sam zapeo, pa se stvorio...

Milovan Glišić imao je običaj da u šali svakog poznanika, mlađeg od sebe, zove sinovcem.

H. MAGLANOVIĆ

SLOBODAN MARKOVIĆ

GRAD NA RUKAMA

(Novo pokolenje, Beograd, 1950)

Ovaj mladi liričar je privukao na se pažnju još u svojim prvim pesmama, objavljenim po našim časopisima. Iskrila je u njima izvesna originalnost, što u našoj lirici poslednje generacije nije česta pojava. Marković se još spočetka individualizirao, barem u tolikoj meri da se njegove pesme razlikuju od mnoštva drugih, i to ličnim akcentom. Tematika je, inače, zajednička većini naših mladih pesnika — izgradnja i socijalistički patriotizam. Uspeh je autora baš u tome što objekti pevanja prolaze kroz prizmu njegove ličnosti. Bilo da peva o domovini, ili o zastavama rada, o brigadama i sirenama koje zovu na posao, bilo o skelama i građevinama, o budućem gradu ili o sebi — sve je obojeno subjektivnim doživljajem. Doda li se tome da je oblik negovan, a izraz, iako ponekad tražen, dat u zamahu i pristupačno jasan — postaje obrazložen utisak koji Markovićeva poezija ostavlja. Moglo bi u njoj biti više sažetosti, ali se ne može govoriti ni o nekoj rasplinutosti.

Retko koja pesma u ovoj zbirci da je nameštena, nategnuta. Patriotizam na primer, nije nimalo deklamatorski, izražen je tako da je razumljiv samo po sebi:

A da se gine, zar baš mora znati
svako kad daješ život za te zore.
— — — — — — — — — — — —
I poginuću, uvek poginuću...
Ne mora niko videti ni čuti.

Neke strofe daju istovremeno i duhovnu i materijalnu sliku izvesne situacije:

Planuše puške, tu zemljo po tebi.
Ustaše vatre! Niko da pogasi!

kaže se u istoj pesmi. Pesnik uspešno oživljava mrtve stvari, usklađuje njihovu prirodu sa potrebama čoveka (»Noć na građevini«).

U poemi »Zrela jesen«, najvećoj i najuzbudljivijoj u zbirci ima strofa (8, 11, 16, 17, 32, 36; 40) koje već dokazuju umetničku zrelost, kao i sposobnost autora da se i dalje razvija u pravcu još skladnijeg i sažetijeg izraza.

Postoji, međutim, i opasnost da se on ponese svojim prvim uspesima, jer on u nekim pesmama naginje ka opštim slabostima naših mladih pesnika. Ima i kod njega opštih, standardnih mesta i psihološke nesigurnosti u davanju duševnih stanja. Njegovo merilo vrednosti nije uvek pouzdano. U viziji o budućem gradu, na primer, ima slika neujednačene lepote efekta. Ideja da pravda čuva granice, analogna onoj narodnoj da, »pravda čuva zemlju i gradove«, navodi ga da, radi nje same, bez odušlјenja materije, napiše pesmu bez imalo poleta (»Orite zadrugari«). A to u ovoj zbirci nije jedini izuzetak.

Sve u svemu, Slobodan Marković je ovom knjigom afirmisao svoj pesnički talenat. Od njegove dalje budnosti zavisiće hoće li on svoju darovitost razvijati, produbljavati.

Risto RATKOVIĆ

BIBLIOGRAFIJA

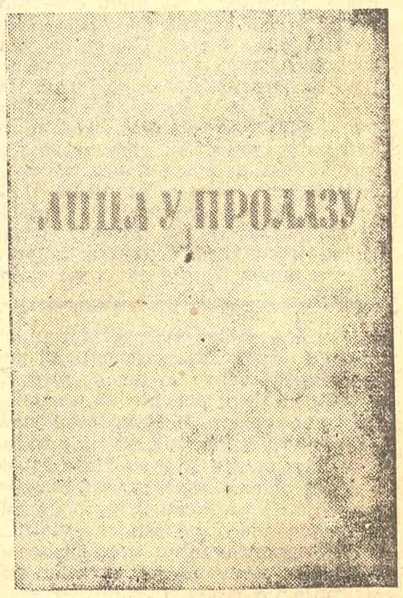

Jovan Popović: Lica u prolazu, pripovetke. Izdanje »Matice srpske« Novi Sad 1950, ćirilicom, str. ? cena 40 din.

Milka Žicina: **Kajin put**, roman. Izdanje »Rada« Beograd 1950, ćirilicom, str. 236, cena 53 din.

Radonja Vešović: **Vijorenja**, pesme. Izdanje »Novog pokolenja«, Beograd 1950, ćirilicom, str. 170, cena 67 din.

Kosta Abrašević: **Pesme**. Izdanje »Rada«, Beograd 1950, ćirilicom, str. 81, cena 36 din.

Horvat Kiš: **Istarski puti**, putopisi. Izdanje Državnog izdavačkog poduzeća Hrvatske »Zora«, Zagreb 1950, latinicom, str. 214, cena 63 din.

Gorki: **Pjesme**. Preveli Dobriša Cesarić, Grigor Vitez i Gustav Krklec. Izdanje Državnog izdavačkog poduzeća Hrvatske »Zora«, Zagreb 1950, latinicom, str. 51, cijena 19 din.

Thomas Mann: **Buddenbrookovi**, roman. Prevela Ida Adum. Izdanje Državnog izdavačkog poduzeća Hrvatske »Zora«, Zagreb 1950, latinicom, str. 763, cijena 170 din.

Nekoliko neobjavljenih podataka o Lazi Kostiću

Pokolenje koje je u Novom Sadu živelo devedesetih godina prošloga veka i devetstotinitih godina, seća se dobro lika Laze Kostića i njegovog života u Novom Sadu. A taj život stoji donekle u vezi i sa pitanjem njegovog ličnog materijalnog opstanka. Pošto je nasledstvo koje mu je iza oca ostalo za kratko vreme utukao, Kostić je najposle bio primoran da se izdržava od svoga rada i truda. Ali nemajući nikakvog stalnog i sigurnog izvora za izdržavanje, pitanje ličnog opstanka Kostićeva nije kroz veći deo njegova života, sve do ženidbe, silazilo sa dnevnog reda.

U novosadskom **Glasniku Istoriskoga društva** (1929—1932) pok. Rista Odavić objavio je čitav niz pisama koje je Kostić upućivao Jovanu Bošković, nekadašnjem profesoru Velike škole i ministru prosvete. Među njima je mnogo takvih u kojima je reč o Kostićevim novčanim nepriliкama, i o tome kako da dođe do nekog sigurnog izvora za izdržavanje. U pismu od 2 novembra 1872 g. iz peštanskog zatvora, koje je pisano nemački, Kostić traži da mu Kosta Trifković pošalje neki novac, jer mu je poslednja stotinarka već na izmaku. U pismu iz Budimpešte od 13 maja 1874 Kostić piše da bi hteo da krene kući, ali da bez pedeset do sto forinata ne može. Zato traži da mu se taj novac pošalje, a on će, čim stigne, predati menicu u banku i novac vratiti. Iz Budimpešte 22 juna 1874 Kostić opet traži da mu se pošalje novac, i to »telegrafom«. U pismu od 13 jula 1874 iz Budimpešte Kostić pominje menicu na koju nije dobio novac, pa traži da je Bošković uzme natrag i poništi. U pismu od 7 novembra 1875 iz Novog Sada on traži da mu Đorđe Stratimirović vrati tri stotine forinata koje je od njega uzajmio, i »meće« tu stvar Boškoviću kao vrlo hitnu »na dušu«. U pismu od 25 novembra 1875 iz Novog Sada on opet govori o hitnom povratku Stratimirovićevog duga i kaže da »bis dat qui cito dat«, itd. U drugim pismima Boškoviću Kostić ga više puta obaveštava o svojim teškim materijalnim prilikama, i traži saveta i pomoći kako bi došao do nekog sigurnog izvora za život. Devedesetih godina materijalno stanje Kostićevo toliko je teško da je u pitanje došla i sama njegova svakidašnja ishrana, i on je primoran da se spasava u sremskom manastiru Krušedolu. A kada dolazi u Novi Sad, on je svakoga dana gost novosadskog knjižara i štampara Arse Pajevića, kome dolazi na obed i bez naročitog poziva, poznavajući rodoljubivu i široku ruku Arsinu. Sve to još pokazuje kako je ozbiljno staranje za svoje lične materijalne interese bila kod Kostića uvek najmanja i poslednja briga.

Oboleo u mladim godinama od plućne bolesti, Kostić je napregao sve snage da se od nje otme, pa se sav bio predao gimnastici, šetnjama, pranju hladnom vodom i kupanju. Najposle je uspeo da od visokoga i slabunjavog mladića sa uskim grudima, kakav se vida na fotografijama peštanskih omladinaca, postane razvijena i stasita ljuda koji je po čitave sahate mogao da izdrži u šetnji i kretanju. Do smrti on je sačuvao bujnu, kovrčavu i crnu kosu kao u mladića od dvadeset godina. Kostić nije šetnje i gimnastiku propuštao ni kada je dolazio u Novi Sad, ili, upravo, on je leti u Novi Sad dolazio najviše zato da u njemu izdrži svoju kupališnu kuru u Dunavu. Pošto bi u popodnevnim časovima gologlav, preko »Transamenta« takoreći optrčao petrovaradinsku tvrđavu (na jednoj takvoj šetnji on je i doblo prvi ozbiljan srčani napad), on bi se, oznojen i u goloj vodi ,vraćao pevušeći preko pontonskog mosta u novosadsko dunavsko kupatilo, gde ga je čekala suva preobuka. U kupatilu, gde smo ga svakoga dana vidali, on ide prvo pod tuš, pa onda pliva, dok se ne zamori. Ali kako u ono vreme nije još bilo »fer« izlaziti na ulicu bez šešira, jer bi to značilo izaći neobučen (seljaci u Vojvodjni kažu: »Daj mi šešir da se obučem«) i Laza je imao pri sebi uvek šešir od nekog sasvim lakog »filca«, koji bi uvrtao i stavljao u džep, iz koga mu je strčao, tek da se vidi da običaj Novosađana poštuje. Uveče, pojavljivao bi se i u pozorištu, pa i na pretstavama svoga **Maksima Crnojevića**, u odelu koje je bivalo prilično oveštalo. Sedeo bi i u loži vlasnika pozorišne zgrade, Laze Đunđerskog, čijoj je najmlađoj kćeri Lenki ispevao svoju pesmu, **Gđici L. Đ. u spomenicu**, i, docnije, svoju labudovu pesmu, **Santa Maria della Salute**. Svoje šetnje oko Petrovaradina pravio bi Kostić obično sam, ali početkom devetstotinitih godina viđao se on svaki dan u društvu sa Jovanom Milićem, jednim nižim činovnikom novosadskog magistrata, koji je, kao i čitava njegova porodica, nosio od starina nadimak »Đavo«. Ta intimnost i prijateljevanje sa »Đavolom« bili su u Novom Sadu predmet živoga interesovanja i nagađanja, kakvi bi mogli biti razlozi vezivanja ta dva i po kulturi i po mentalitetu toliko različita čoveka. Najposle, jedan vatreni poklonik Kostićeve muze i njegova manira u stihu i kovanicama dao je u jednom epigramu, objavljenom u novosadskom političkom dnevniku **Braniku**, rešenje problema koji je Novosađanima zadavao toliku brigu:

»Često u naš Novi Sad
Skokne pesnik, ne baš mlad,
Al' starošću nesavlad:
K'o mladić je još i sad,
Crnokos i crnobrad.
On se kreće živo, zdravo,
Bezšeširno, gologlavo...
Sve je lepo, sve je pravo,
Mož' doživet' leta trista,
Al' tu posla nisu čista,
Kad ga svuda prati »Đavo«.

Nebrojene su bile dosetke, duhovitosti i kalamburi koji su se devedesetih i devetstotinitih godina vezivali u Novom Sadu i Vojvodini za ime Laze Kostića. Pa, razume se, i u vezi sa društvom literata i poeta koje se šezdesetih godina, i docnije, skupljalo kod »Pere kamile« u Hlebarskoj ulici. »Kada bi se to društvo razigralo, to je kiptelo od šale i dosetke. Da je tu bilo fonografa ili bar stenografa, više bi se jedne večeri skupilo lepe šale i umnih varnica, nego što je za godinu u nekih »šaljivih listova«, kaže Kostić u svojoj knjizi o Zmaju. Upadajući jedne večeri u to društvo, i zatičući ga kako se sladi varenim smuđem i zaliva ga karlovačkim bermetom, Kostić ga pozdravlja stihom: »Zar se tako teče kuća, svako veče pored smuđa?« — U društvu sladak smeh. — »Ded još stih«, reče neko iz društva, našto će Laza: »Zar se kuća tako teče, pored smuđa svako veče?« — »Hajd' još jedan«, primećuje opet neko, a Laza: »Zar se kuća teče tako, pored smuđa veče svako?« — Jedan »punonadežni« mladi stihotvorac predaje Lazi zbirku svojih stihova, očekujući sa nestrpljenjem njegov sud. »Pa kako Vam se svide moji stihovi?« zapitaće posle nekog vremena mladi poeta Kostića. — »Odlično, sjajno, svaka strofa, — katastrofa«, odgovara Kostić. — Javljajući jednom prijatelju svoj polazak i dolazak, Kostić mu šalje ovakav lakonski brzojav: »Danas po — sutra do — LazaK«. — Na opomene svoga krojača, kome je za vreme srpsko-turskog rata prestao slati otplate za poručeno odelo, Kostić mu šalje ovakav zagonetan odgovor: »Da nije bilo rata, bilo bi rata«. Kada krojač nikako ne može da odgonene smisao toga pitiskog odgovora, neki mu prijatelji objašnjavaju da on znači: »Da nije bilo rata, bilo bi rata« (otplata). — Dolazeći da čestita jedne godine slavu svome prijatelju iz peštanske **Preodnice**, profesoru Svetozaru Savkoviću, Savi, Laza ga pozdravlja rečima: »Sava, srećna ti slava!« — Kad je za vreme svoga boravka u manastiru Krušedolu, sreo jednu grupu Sremica, sa obramicama i kotaricama na ramenima, Laza ih pita kud su krenule. — »Idemo u šljive«, odgovaraju mu Sremice. — »Pa kad idete ušljive, što se ne izmijete?« izbacuje Laza Sremicama svoj novi, malo nateghuti kalambur, iako je kalambure, kako on kaže u svojoj knjizi o Zmaju, pravio, bajagi, samo od nevolje, prevodeći Šekspira. Ustvari, humor i volja za kalambure nisu Kostića ni na samrtnoj postelji napuštali. Ležeći pred samu smrt u jednom bečkom sanatoriju, Kostić pita sestru koja ga je dvorila odakle je. — »Iz Tropau«, odgovara mu sestra. — »Vi ste iz Tropau, a ja sam »tropa«, primećuje joj Kostić.

U vezi sa četrdesetgodišnjicom Kostićeve smrti navođeni su stihovi koji su ponikli u narodu u vezi sa njegovim zatvorom :

»Zelen doboš dobuje,
Laza Kostić robuje«.

Ali su pri tom izostavljana druga dva stiha koji upravo i čine poentu strofe.

»Ne robuje što je kriv,
Već robuje što je živ«.

Devedesetih godina prošloga veka još se u vezi sa Kostićevim zatvorom mogli čuti u Novom Sadu i Vojvodini i ovi stihovi:

»Prodaj, babo, livade,
Podaj Lazi hiljade,
Da potkupi Jezdimira,
Da ga ne sekira.«

Jezdimirović je u vreme mađarske ere bio sudija okružnog suda u Novom Sadu. — Treba još dodati da je **Maksim Crnojević** prvi put štampan u izdanju Matice srpske 1866 g., a ne osamdesetih godina.

Čuvamo i jedno još neobjavljeno pismo Kostićevo od 28 aprila 1910 g., iz Sombora, pisano, dakle, osam meseci pre njegove smrti. Ono je upućeno profesoru Svetozaru Savkoviću, kada je Kostić primio poseban otisak njegovih članaka, **U odbranu Jovana Đorđevića**, koji mu je Savković bio poslao. U pismu Kostić, malo ljutit na Beograd, odaklle su pre toga kroz više godina dolazile oštre kritike na njegovu poeziju i njegov rad, kaže: »Dobro si namestio leđa našem Ševiću. On je inače prilično »bristar« i dosta spreman u svojoj struci, kao što mi se čini, ali se mnogo nagutao onog bezobraznog vazduha beogradskog. Ja sam tek sad čitao u »Letopisu« onu njegovu nepromišljenu pisaniju. Tvoju sam »Odbranu« čitao već u »Braniku«. Ostaj zdravo tvome starom Lazi Kostiću.« — Čuvamo još jedan dosada neobjavljen sastav Kostićev, 30 avgusta 1866 g. on je uputio Patronatu Srpske gimnazije u Novom Sadu ovu lakonsku molbu da ga postavi za profesora gimnazije: »Osnivajući se na priloženu diplomu doktorata prava, molim slavni patronat da me izvoli izabrati za učitelja na gimnaziji novosadskoj. Laza Kostić, doktor sviju prava.«

I u vezi sa ženidbom Kostićevom imućnom Somborkinjom, Julijanom Palanačkom, pričalo se u Vojvodini da je ona u njegovim mladim godinama bila pokvarena blagodareći samo Kostićevoj nebrizi i zaboravnosti. Da je o danu prstenovanja Kostić bio pošao od kuće, ali da je, prolazeći pored krčme u kojoj je njegovo društvo igralo »farbla«, svrnuo da odigra jednu partiju, pa u vatri igre na prstenovanje zaboravio. Ipak, dugo vremena iza toga, on se sa Julijanom Palanačkom venčao, i tako, bar na kraju života, rešio pitanje svoje lične materijalne egzistencije. I posmrtni list koji je izdao povodom ženine smrti i koji smo sačuvali, nosi u sebi tragove poete romantičarskoga kova, i duha koji se nikako nije dao steći u okove i šablone: »Javljam svakom bolećem«, kaže Kostić u posmrtnom listu, »da mi se moja verenica ljuba Julijana rod. Palanačka sinoć oprostila svake muke i nevolje zemaljske.«

Tako je i Laza Kostić, uvek gotov na šalu, doskočicu i kalambur, pomagao da se u vojvođanskom društvu onoga vremena stvori izvesno prisno i vedro raspoloženje. U tome pogledu on je bio u jednom kolu sa Zmajem, Abukazemom i drugim humoristima Vojvodine, čiji se humor i satira u Zmajevom listu **Starmali** sa nestrpljenjem očekivali. Pored kritike naravi i nedostataka onoga vremena, koju su svojom šalom i satirom vršili, oni su u vojvođansko društvo unosili i mnogo veselosti, vedrine i slatkoga i dobrodušnog smeha, koji su uvek bili so i začin ovoga našeg često suvog i jednolikog života.

Dr. J. S.

UREDNICI
Dušan Kostić, Tanasije Mladenović, Jovan Popović

PRETPLATA ZA KNJIZEVNE NOVINE
Za našu zemlju na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara

Za inostranstvo na 3 meseca 65 dinara, na 6 meseci [illegible] dinara [illegible] godinu dana 260 dinara

Broj čekovnog računa 102-9032020
Pošt. fah redakcije 617
Poštanski fah administracije 629

Rukopisi se ne vraćaju

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska broj 7 — Štamparija »Borba« Beograd, Kardeljeva 31.